

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER BÖLÜMÜ ÖĞRETMEN
ADAYLARININ DİJİTAL VATANDAŞLIK YETERLİK
DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selin KÖMÜRKARA

Malatya-2025

T.C
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER BÖLÜMÜ ÖĞRETMEN
ADAYLARININ DİJİTAL VATANDAŞLIK YETERLİK
DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selin KÖMÜRKARA

Danışman: Prof. Dr. Mesut AYDIN

Malatya-2025

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER BÖLÜMÜ ÖĞRETMEN ADAYLARININ
DİJİTAL VATANDAŞLIK YETERLİK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

PROF. DR. MESUT AYDIN

Selin KÖMÜRKARA

Jürimiz tarafından 25/06/2025 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez **oybirliği** ile başarılı bulunarak Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

İmza

1.Prof. Dr. Mesut AYDIN

.....

2.Prof. Dr. Recep DÜNDAR

.....

3.Dr. Öğr. Üyesi Özcan EKİCİ

.....

O N A Y

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun .../.../20... tarih ve 20.../..... sayılı Kararıyla da uygun görülmüştür.

Prof. Dr. Eyüp İZCİ
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Prof. Dr. Mesut AYDIN'ın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım ***‘Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeylerinin Belirlenmesi’*** başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde oluşturulduğunu beyan ederim.

Selin KÖMÜRKARA
MALATYA 2025

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim sürecinde danışmanlığımı üstlenen Prof. Dr. Mesut AYDIN'a teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her koşulda yanımda olan, sevgileri ve destekleriyle bana güç veren annem Nesrin KÖMÜRKARA ve babam Kerim KÖMÜRKARA, sabırları, emeği ve fedakârlıklarıyla bu noktaya gelmemde en büyük paya sahiptir. Varlıkları ve sonsuz destekleri için kendilerine minnettarım, teşekkür ederim.

Bu süreçte emeği geçen tüm hocalarıma, dostlarıma ve yanımda olan herkese teşekkür eder; verdikleri destek için şükranlarımı sunarım.

Selin KÖMÜRKARA

ÖZET

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLGİLER BÖLÜMÜ ÖĞRETMEN ADAYLARININ DİJİTAL VATANDAŞLIK YETERLİK DÜZEYLERİNİN BELİRLENMESİ

KÖMÜRKARA, Selin

Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mesut AYDIN

Temmuz-2025, ix+56 sayfa

Bu araştırma, İnönü Üniversitesi Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerini belirlemek ve çeşitli değişkenlere göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini incelemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmaya 104 Türkçe, 148 Sosyal Bilgiler öğretmen adayı olmak üzere toplam 252 kişi katılmıştır. Veriler, Dijital Vatandaşlık Yeterlik Ölçeği ile toplanmış ve analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu belirlenmiştir. Dijital etik ve dijital ticaret boyutlarında yüksek puanlar gözlenmiş; buna karşılık dijital güvenlik boyutunda görece düşük puanlar elde edilmiştir. Cinsiyete göre anlamlı fark görülmemiştir. Sınıf düzeyi arttıkça yeterlik düzeylerinde artış saptanmıştır. Bilişim ve toplumsal gelişmeleri düzenli takip eden bireylerin dijital vatandaşlık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Aile gelir düzeyi ve anne eğitimi arttıkça dijital yeterliklerde anlamlı artışlar gözlenmiştir. Sonuçlar, öğretmen adaylarının genel olarak bilinçli dijital bireyler olduklarını, ancak dijital güvenlik gibi teknik alanlarda destekleyici eğitime ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Dijital Vatandaşlık, Öğretmen Adayları, Sosyal Bilgiler

ABSTRACT

DETERMINING THE DIGITAL CITIZENSHIP COMPETENCY LEVELS OF PRE-SERVICE TEACHERS IN TURKISH LANGUAGE AND SOCIAL STUDIES DEPARTMENTS

KÖMÜRKARA, Selin

Master's Degree, İnönü University, Institute of Educational Sciences

Department of Social Studies Education

Thesis Advisor: Prof. Dr. Mesut AYDIN

July-2025, ix+56 pages

This study aims to determine the digital citizenship competency levels of Turkish Language and Social Studies teacher candidates at İnönü University and to examine whether these competencies differ significantly according to various variables. The research sample consists of 252 teacher candidates, including 104 from the Turkish Language Teaching program and 148 from the Social Studies Teaching program. Data were collected using the Digital Citizenship Competency Scale, and parametric tests were employed for analysis. Findings indicate that the overall digital citizenship levels of teacher candidates are high. High scores were observed in the dimensions of digital ethics and digital commerce, whereas relatively lower scores were recorded in the digital security dimension. No significant difference was found based on gender. However, digital citizenship competencies increased with the academic year level. Participants who regularly follow technological and societal developments demonstrated higher levels of digital citizenship. Additionally, increases in family income and mothers' education levels were associated with significant improvements in digital competencies. Overall, the results show that teacher candidates are generally conscious digital individuals; however, there is a need for more supportive training, particularly in technical areas such as digital security.

Keywords: Digital Citizenship, Pre-Service Teachers, Social Studies

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR/SEMBOLLER LİSTESİ	ix
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	5
1.6. Tanımlar	5
BÖLÜM II	7
KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
2.1. Vatandaşlık Kavramı ve Tarihçesi	7
2.1.1. İnternet ve Dijital Vatandaşlık.....	9
2.1.2. Dijital Vatandaşlık.....	9
2.1.3. Dijital Vatandaşlık Alt Boyutları.....	10
2.1.3.1. Dijital Sağlık	10
2.1.3.2. Dijital Etik.....	11
2.1.3.3. Dijital İletişim	11
2.1.3.4. Dijital Erişim.....	12
2.1.3.5. Dijital Ticaret	12
2.1.3.6. Dijital Güvenlik	13
2.1.3.7. Dijital Hukuk	13
2.1.3.8. Dijital Okuryazarlık	14
2.1.3.9. Dijital Hak ve Sorumluluklar.....	14
2.2. Sosyal Bilgiler	14
2.3. İlgili Araştırmalar	16

BÖLÜM III	19
YÖNTEM	19
3.1. Araştırmanın Modeli	19
3.2. Evren ve Örneklem	20
3.3. Verilerin Toplanması	22
3.4. Veri Toplama Araçları	22
3.5. Verilerin Analizi.....	23
BÖLÜM IV	25
BULGULAR VE YORUMLAR	25
4.1. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyine Ait Bulgu ve Yorumlar	25
4.2. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Öğrenim Görülen Bölümler Arası Anlamli Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	26
4.3. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Cinsiyete Göre Anlamli Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar	27
4.4. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Öğrenim Görülen Sınıflar Arası Anlamli Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	28
4.5. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Günlük İnternet Kullanım Durumuna Göre Anlamli Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	30
4.6. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Bilişim Teknolojileri Kullanım Durumuna Göre Anlamli Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar	31
4.7. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Bilişim Teknolojilerindeki Gelişmeleri Takip Etme Durumuna Göre Anlamli Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	32
4.8. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Toplumsal Gelişmeleri Takip Etme Durumuna Göre Anlamli Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar	34
4.9. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Anne Eğitim Durumuna Göre Anlamli Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	35
4.10. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Baba Eğitim Durumuna Göre Anlamli Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	37
4.11. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Kendisinin Aylık Geliri Durumuna Göre Anlamli Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	39
4.12. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Ailesinin Aylık Gelir Durumuna Göre Anlamli Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	40
BÖLÜM V	43
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	43

5.1. Sonuç.....	43
5.2. Öneriler	47
KAYNAKLAR	48
EKLER.....	52
Ek-1 Kişisel Bilgi Formu	52
Ek-2 Dijital Vatandaşlık Yeterlik Ölçeği.....	53
Ek-3 Ölçek Kullanım İzni	55
Ek-4 Etik Kurul İzni.....	56

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmaya katılanların sosyodemografik özellikleri	20
Tablo 2. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine ait güvenirlik katsayıları.....	23
Tablo 3. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine ait normallik analizi.....	24
Tablo 4. Dijital vatandaşlık yeterlik betimsel istatistikleri	25
Tablo 5. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği bölüm değişkeni t testi	26
Tablo 6. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği cinsiyet değişkeni t testi	27
Tablo 7. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği öğrenim görülen sınıf değişkeni göre anova verileri	28
Tablo 8. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği günlük internet kullanımı değişkenine göre anova verileri.....	30
Tablo 9. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği bilişim teknolojilerini kullanma değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi verileri	31
Tablo 10. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği bt gelişmeleri takip etme değişkenine göre anova verileri.....	33
Tablo 11. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği toplumsal gelişmeleri takip etme değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi verileri	34
Tablo 12. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği anne eğitim durumu değişkenine göre anova verileri.....	36
Tablo 13. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği baba eğitim durumu değişkenine göre anova verileri.....	37
Tablo 14. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği kendisinin aylık geliri değişkenine göre anova verileri.....	39
Tablo 15. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği ailesinin aylık geliri değişkenine göre anova verileri	40

KISALTMALAR/SEMBOLLER LİSTESİ

%	: Yüzde
$\bar{x}$	: Ortalama
BT	: Bilişim Teknolojileri
BTK	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
F	: Anova değeri
f	: Frekans
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
n	: Sayı
p	: Anlamlılık Derecesi
Ss	: Standart Sapma
t	: t değeri (Bağımsız Örneklemeler t-Testi İçin)
TDK	: Türk Dil Kurumu
vd.	: Ve diğerleri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sınırlılıkları, sayıtları ve araştırma konusu ile ilgili önemli tanımlar açıklanmıştır.

1.1. Problem Durumu

Aynı topraklarda yaşamını süren, aynı devletin yasalarına bağlı, aynı bayrağın altında yaşamını sürdüren bireylere vatandaş denir. Sözlük anlamı olarak ise vatandaş; yurdu veya yurt duyguları bir olanlardan her birini (TDK, 2021) ifade eder. Vatandaşlık, bireyin belirli bir devlete olan aidiyet bağlarını ifade eden bir kavramdır ve doğumla kazanılan bir haktır (Ünsal, 2009) Hukuksal olarak tanımı ile ise vatandaşlık, ait olduğu devlette yaşayan kişinin o devlet ile arasında olan ilişkidir (Özcan, 1985). Vatandaşlık kavramının varlığı oldukça eskiye dayanmaktadır. Vatandaşlığın ilk ortaya çıkışına bakıldığında, M.Ö. 8.yy'dan itibaren Yunan şehir devletlerinde var olduğu bilinmektedir. Ülkemizde ise Osmanlı'dan bu yana vatandaşlık kavramının varlığı bilinmektedir. Vatandaşlık kavramı tarihi süreç içinde sosyal, ekonomik, kültürel ve politik gelişmelerin etkisinde kalmış ve bu doğrultuda değişik anlamlar kazanmıştır. Çoğu zaman bu anlamlar toplum içinde yaşayan her bireyin yani her bir vatandaşın hak ve sorumluluklar çerçevesinde davranışlarını ve tutumlarını belirtmek amacıyla kullanılmıştır (Sari, 2019). Toplumlar bu anlamları ve tanımları genişletip yeni bir eğitim sistemi oluşturarak bu sistemle bireylerini eğitmek durumundadır.

Teknolojinin, insanlar üzerindeki tesiri vatandaşlık kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Vatandaşlık kavramı “dijital vatandaşlık” ismi ile ele alınarak ‘internet ortamında etik ve evrensel kurallar çerçevesinde her türlü tehlikenin bilincinde hareket etmek” olarak tanımlanabilmektedir (Aydın, 2015). Teknolojiyi yakından takip eden ve etkili bir biçimde kullanan bireylerin nitelikli bir vatandaşın taşıması gereken tüm vasıfları taşıyarak dijital ortamda neleri yapmaları, neleri yapmamaları gerektiğini bilmeleri dijital vatandaşlık kavramını ortaya çıkmasına neden olmuştur (Görmez, 2016). Dijital vatandaşlık kavramı gelecek nesilleri teknolojiyi kendi lehine kullanabilen bir toplum olma becerisi kazandırmayı hedefler. Bu nedenle dijital vatandaşlık eğitimi çocuklara oldukça küçük yaşlarda kazandırılması gereken bir değerdir.

Teknolojinin durmadan gelişip yenileştiği bilgi çağında yaşadığımız için bilgi iletişim teknolojilerinden faydalanmak gereklidir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, sosyal, kurumsal ve toplumsal düzeyde önemli dönüşümler yaratmış; fiziksel mesafelerin anlamını yitirdiği yeni bir iletişim ortamını kalıcı biçimde hayatımıza dâhil etmiştir (Yıldırım ve Öner, 2004). Buradan hareketle öğrencileri dijital bilinçle yetiştirme görevi eğitim sisteminde büyük role sahip olan öğretmenlere düşmektedir. Bilgi toplumu olma yolunda en kritik rolün öğretmenlerde olduğu düşünüldüğünde, toplumların sağlıklı ve bilinçli bireylerle şekillenebilmesi için öğretmenlerin donanımlı ve nitelikli şekilde yetiştirilmesi son derece önemlidir (Gündüz ve Odabaşı, 2004). Geleceğin öğretmenleri teknoloji okuryazarı bireyler yetiştirmelidir. Yalnızca öğretmenlerin değil eğitim sisteminin içinde bulunan bütün kesimlerin teknolojiyi takip etmesi, dünya üzerinde ve teknolojik anlamda yaşanan gelişmeleri takip etmesi, değişimlere ayak uydurması gereklidir.

Sosyal bilgiler dersi Coğrafya, Tarih, Vatandaşlık, Antropoloji, Sosyoloji, Arkeoloji, Siyaset vb. disiplinler ile vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi disiplininin harmanlanması sonucunda meydana çıkarılmış bir ilköğretim dersi. Bunların yanı sıra Sosyal bilgiler dersinin asıl amacı topluma yararlı vatandaşlar yetiştirmektir. Dijital vatandaşlık eğitimi de sosyal bilgiler dersinin bir parçasıdır. Millî Eğitim Bakanlığı (2018) sosyal bilgiler dersi öğretim programında da belirttiği üzere dikkat edilmesi gereken hususlarda “Son yıllarda dijital teknolojideki gelişmelere bağlı olarak vatandaşlık hak ve sorumluluklarıyla ilgili yeni durumlar (e- Devlet, sanal ticaret, sosyal medya vb.) ve birtakım sorunlar (dijital bölünmüşlük, kimlik hırsızlığı, kişisel bilginin gizliliği, siber dolandırıcılık, siber zorbalık vb.) ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla konuyla ilgili ders içi ve ders dışı faaliyetler yapılması gerekir. Bu ifadeden yola çıkarsak ülkemizde vatandaşlık eğitiminde olduğu gibi dijital vatandaşlık eğitiminde de sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adaylarına büyük pay düşmektedir. Dijital vatandaşlık bilincini öğrencilere kazandıracak olan Sosyal bilgiler ve Türkçe bölümü öğretmen adaylarının bu bilince sahip olması bir zorunluluktur.

1.2. Araştırmanın Amacı

Ülkemizde vatandaşlık eğitimi gibi dijital vatandaşlık eğitimi konusu da sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının sorumluluğundadır. Bununla beraber Türkçe Öğretmenleri de bu sorumlulukta paya sahiptir. Zira dijital vatandaşlığın

gerektirdiđi bireylerin birbiriyle iletiřim kurması, eleřtirel dűřűnmenin sađlanması ve dil yoluyla tutum ve deđerlerin aktarılmasında Tűrkűe dersine űnemli derece ihtiyaű duyulmaktadır. Bu nedenle dijital vatandařlık bilincini űđrencilere kazandıracak olan űđretmen adayının bu bilince sahip olması gerekmektedir.

Arařtırmada Sosyal Bilgiler ve Tűrkűe űđretmenliđi programlarında űđrenim gűrmekte olan űđretmen adaylarının dijital vatandařlık yeterlik dűzeylerinin belirlenerek űeřitli deđiřkenlere gűre anlamlı farklılık gűsterme durumunun incelenmesi amaűlanmaktadır. Belirtilen amaű dođrutusunda ařađıdaki sorulara yanıt aranmıřtır:

1. Sosyal bilgiler ve Tűrkűe űđretmenliđi programlarında űđrenim gűren űđretmen adaylarının dijital vatandařlık yeterlikleri hangi dűzeydedir?
2. űđretmen adaylarının űđrenim gűrdűkleri programa gűre dijital vatandařlık yeterlik dűzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
3. Sosyal bilgiler ve Tűrkűe űđretmenliđi programlarında űđrenim gűren űđretmen adaylarının cinsiyete gűre dijital vatandařlık yeterlik dűzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
4. Sosyal bilgiler ve Tűrkűe űđretmenliđi programlarında űđrenim gűren űđretmen adaylarının űđrenim gűrdűkleri sınıfa gűre dijital vatandařlık yeterlik dűzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
5. Sosyal bilgiler ve Tűrkűe űđretmenliđi űđretmenliđi programlarında űđrenim gűren űđretmen adaylarının gűnlűk internet kullanımı durumlarına gűre dijital vatandařlık yeterlik dűzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
6. Sosyal bilgiler ve Tűrkűe űđretmenliđi programlarında űđrenim gűren űđretmen adaylarının biliřim teknolojileri kullanım durumlarına gűre dijital vatandařlık yeterlik dűzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
7. Sosyal bilgiler ve Tűrkűe űđretmenliđi programlarında űđrenim gűren űđretmen adaylarının biliřim teknolojilerindeki geliřmeleri takip etme durumlarına gűre dijital vatandařlık yeterlik dűzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
8. Sosyal bilgiler ve Tűrkűe űđretmenliđi programlarında űđrenim gűren űđretmen adaylarının toplumsal geliřmeleri takip etme durumlarına gűre dijital vatandařlık yeterlik dűzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
9. Sosyal bilgiler ve Tűrkűe űđretmenliđi programlarında űđrenim gűren űđretmen adaylarının anne eđitim durumlarına gűre dijital vatandařlık yeterlik dűzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

10. Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının baba eğitim durumlarına göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
11. Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının kendisinin aylık geliri durumuna göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?
12. Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının ailesinin aylık gelir durumuna göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde dijital teknolojilerin hayatın her alanına nüfuz etmesiyle birlikte, dijital vatandaşlık artık isteğe bağlı bir beceri olmaktan çıkmış, temel bir gereklilik hâline gelmiştir. Öğrencilerin yalnızca teknolojik araçlara erişimi olması yeterli değildir; aynı zamanda bu araçları etik, sorumlu ve bilinçli bir biçimde kullanabilmeleri büyük önem taşımaktadır. Yakın gelecekte toplumlar, dijital ortamlarda doğru davranışlar sergileyebilen bireylerin katkısıyla şekillenecektir. Bu sebeple, hem eğitimcilerin hem de ailelerin, çocuklara dijital dünyada güvenli ve bilinçli bir duruş kazandırmak adına daha fazla sorumluluk alması gerekmektedir.

Sosyal Bilgiler disiplini, ilköğretim çağındaki öğrencilerin vatandaşlık bilincine ulaşması için merkezi bir rol oynar. Bu yönüyle, dijital dünyanın sınırları henüz net bir şekilde çizilememişken, bu dünya ile sürekli etkileşimde bulunan bireylerin dijital vatandaşlık algılarının doğru biçimde şekillendirilmesi büyük önem taşır. Dijital vatandaşlık, öğrencilerin dijital teknolojileri etkin bir şekilde kullanmalarına yardımcı olmayı ve onları bilinçli, sorumlu birer dijital dünya vatandaşı yapmayı hedefler. Bu çerçevede ise öğretmen, öğrencilerine ciddi birer rol modelidir.

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü öğretmen adayları, gelecekte dijital vatandaşlık eğitiminin temellerini atacak kişiler olarak kritik bir rol üstlenmektedir. Dijital haklar ve sorumluluklar gibi kavramlar, vatandaşlık eğitiminin bir parçası olarak öğrencilere kazandırılmalıdır. Öğretmen adaylarının bu konuda donanımlı olmaları, dijital dünyanın getirdiği yenilikleri ve zorlukları öğrencilerine doğru, eksiksiz ve yeterli bir şekilde aktarmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler öğretmenliğinde öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık bilincine sahip olmaları, dijital okuryazarlıklarını geliştirmeleri ve öğrencilere bu becerileri kazandıracak stratejilerle

donanmaları gerekmektedir. Bu araştırma, Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerini inceleyerek, bu alandaki eğitim ihtiyaçlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Öğretmen adaylarının bu becerilere sahip olmaları, dijital dünyada sorumlu ve etik bireyler yetiştirilmesinin önünü açar.

Bunula beraber aynı bölümde yer alan, Türkçe öğretmenliğinde öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık bilincini geliştirmek, eğitimde dijitalleşmenin doğru ve etkili bir şekilde uygulanabilmesi için çok önemlidir. Dijital dünyada sağlıklı, güvenli ve etik bir şekilde var olabilen öğretmenler, aynı zamanda öğrencilerine bu bilinci aşılayarak geleceğin dijital vatandaşlarını yetiştirebilirler.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırmanın örneklemi, İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği programlarında öğrenim görmekte olan 1. 2. 3. ve 4. Sınıf öğretmen adayları ile sınırlıdır.
2. Araştırma 2024-2025 eğitim- öğretim yılı güz ve bahar dönemi ile sınırlıdır.
3. Araştırma dijital vatandaşlık konusunu temel alan kaynaklar ile sınırlıdır.
4. Araştırma Metin'in 2021'de yayımlanan 'sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği' ile sınırlıdır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmaya katılan öğretmen adaylarının anket sorularına yanıtlarının gerçek düşüncelerini yansıttığı ve cevapları doğru, içten ve samimi bir şekilde dile getirdikleri varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Dijital Vatandaşlık: Dijital vatandaş ister yerel ister ulusal ister küresel olsun dijital ortamlara aktif, etkin ve sorumlu bir şekilde katılabilen kişiyi ifade etmektedir (Telli, 2020).

Sosyal Bilgiler: İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilgiler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, 2000).

Vatandaş: Vatandaş; yurtları veya yurt duyguları bir olanların her biridir (TDK, 2020).

Dijital Hak ve Sorumluluklar: Dijital ortamlarda bulunan herkesin, interneti ve teknolojik cihazları özgürce kullanabilmesi, bireylerin kendilerini ifade edebilmesi ve şikayet hakkının olmasıdır (Çubukçu ve Bayzan, 2013).

Dijital Okuryazarlık: Bireylerin dijital ortamlarda kolaylıkla bilgiye erişmesiyle, bu bilgileri anlamlandırarak öğrenme ve öğretme işleminin yapılmasıdır (Ribble ve Bailey, 2007).

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bir konuyu ayrıntılı bir şekilde tartışmak ve derinlemesine irdelemek, o konunun temel çerçevesini kavramayı gerektirir. Bu bağlamda, tezin bu bölümünde öncelikle dijital vatandaşlık kavramı ele alınacak, ardından sosyal bilgiler kavramıyla ilişkilendirilerek değerlendirmeler yapılacaktır. Bu iki kavramın kapsamı, temel özellikleri ve birbirleriyle etkileşimleri literatür çerçevesinde incelenecektir. Böylece dijital vatandaşlık ve sosyal bilgiler bağlamında sağlam bir teorik temel oluşturularak konunun daha ileri düzeyde analizi için gerekli zemin hazırlanacaktır.

2.1. Vatandaşlık Kavramı ve Tarihçesi

Vatandaşlık kavramı genel olarak siyasi ve politik bir kavram olarak bilinir. Tanımına bakıldığında ise vatandaşlık bir devlete olan aidiyetle ilgili hak ve yükümlülükler bütünü olarak tanımlanabilir (Özkazanç, 2009). Vatandaşlık kelimesinin kökeni Roma dönemine kadar uzanmaktadır. Ünlü filozof Aritoteles vatandaşlık kavramını hem devleti yöneten hem de devlet tarafından yönetilen kimse olarak tanımlamıştır (Aslan ve Çakmak, 2018). Günümüzde vatandaşlık kavramı, “yurtları veya ulus duyguları olan bireylerin her biri, yurttaş” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Bu tanımlardan yola çıkarak, ‘vatandaşlık kavramı, tarihsel olarak Roma İmparatorluğu’ndan günümüze değin uzanmış, toplumların yapısal ve hukuksal gelişimiyle paralel doğrultuda biçimlenmiş bir kavramdır’ diyebiliriz. Vatandaşlık kavramının anlamını yalnızca hukuksal olarak düşünüp böyle ele almak yetersiz kalabilir. Bunun yerine, vatandaşlık, sosyal gerçekliklerle, devletin ve bireylerin rolüyle, güç ilişkileriyle, toplumsal cinsiyet, etnik kimlik gibi faktörlerle de şekillenen çok katmanlı bir kavram olarak değerlendirilebilir (Şit, 2008). Vatandaşlığın farklı boyutlarını anlamak ile daha derinlemesine bir vatandaşlık anlayışı oluşturulabilir. Vatandaşlık kavramı, modern dönemlere aittir.

Vatandaşlık kavramının tarihte ilk olarak Antik Yunan site devletlerinde kullanılmıştır. Vatandaşlık kavramının var oluşu Aristo’ya kadar uzanmaktadır. Ona göre insanlar politik hayvanlardır çünkü bu insanın doğasında vardır. Esasen Aristo insanın

gerçek potansiyelinin ortaya çıkması için bir *poliste*, yani şehir devletinde yaşaması gerektiğini iddia etmiştir (Bellamy, 2015). Tarihsel süreçte vatandaşlık kavramının tanımı, yalnızca hukuki bir statü değil; aynı zamanda cinsiyet, sınıf ve etnik köken gibi toplumsal ayrımlarla şekillenmiş bir ayrıcalık alanı olmuştur. Yunan site devletlerinde yaşayan ve reşit olan herkes değil, yalnızca reşit ve özgür olan erkekler vatandaşlık statüsüne sahipti (Erdem, 2012). Antik Atina örneğinde bu durum açıkça görülmektedir; vatandaş olarak tanınan bireylerin sayısı yaklaşık 30.000 ila 50.000 arasında değişirken, aynı dönemde toplumun büyük bir kısmını oluşturan kölelerin sayısının 80.000 ila 100.000 arasında olduğu tahmin edilmektedir (Bellamy, 2015). Bu durum, vatandaşlık statüsünün büyük ölçüde dışlayıcı bir karaktere sahip olduğunu ve sadece belli bir kesimin sahip olabileceği bir statü olduğunu ortaya koymaktadır.

Roma'da vatandaşlık anlayışı başlangıçta Atina'daki modele benzerlik gösterse de, imparatorluğun genişlemesiyle birlikte bu yapı da büyük oranda değişmiştir. Genişleyen topraklarda yaşayan halklara, yerel yönetsel yapıları korumalarına izin verilerek Roma vatandaşlığı tanınmıştır. Bunun yanı sıra, vatandaşlık yalnızca politik katılımı içermeyen hukuki bir statü olarak da sunulmuştur. Bu duruma 'civitas sine suffragio', yani 'oy hakkı olmaksızın vatandaşlık' adı verilmiştir. Böylece Roma İmparatorluğu, dolaylı yoldan da olsa çifte vatandaşlık uygulamasını kabul ettiğini göstermiştir (Bellamy, 2014).

Modern vatandaşlık anlayışının temelleri, 18. yüzyılda gerçekleşen 1776 Amerikan Devrimi ve 1789 Fransız Devrimi ile atılmıştır. Her iki devrim de, vatandaşlar arasında anayasal ilkeler doğrultusunda toplumsal sorunların çözümünü amaçlamış ve egemenliğin halktan geldiğini savunmuştur. Amerikan Anayasası'nın başlangıcında yer alan "Biz Birleşik Devletler Halkıyız" ifadesi, halkın kurucu iradesini vurgularken; Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde geçen "Tüm egemenliklerin kaynağı ulusa dayanmaktadır" ifadesi, halk egemenliği ilkesini açıkça ortaya koymuştur (Bellamy, 2015). Özellikle 1789 tarihli bildirgede hem 'insan' hem de 'yurttaş' kavramlarının öne çıkarılması, vatandaşlık düşüncesine evrensel ve hukuki bir boyut kazandırarak bu kavramı çağdaş anlamıyla yeniden tanımlamıştır. Bu gelişmelerle birlikte vatandaşlık, sadece bir yönetime tabi olma durumu olmaktan çıkarak, hak ve sorumluluklar çerçevesinde tanımlanan aktif bir siyasal kimliğe dönüşmüştür. Bu dönüşüm, modern demokratik devlet anlayışının ve anayasal düzenin temel taşlarından birini oluşturmuştur.

20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren küreselleşme sürecinin hız kazanmasıyla birlikte, modernitenin temel kavramları olan ulusçuluk, vatandaşlık, demokrasi, laiklik ve insan hakları yeniden sorgulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde uzun süre görmezden gelinen veya bastırılan kimlikler kamusal alanda görünürlük kazanarak, farklılıklarıyla birlikte eşit tanınma taleplerini daha güçlü şekilde dile getirmiştir. Bu gelişmeler, vatandaşlık gibi birçok kavramın “eşit ama aynı” anlayışından uzaklaşıp “eşitlik içinde farklılık” ilkesine dayalı olarak yeniden tanımlanmasına neden olmuştur (Erdem, 2012).

2.1.1. İnternet ve Dijital Vatandaşlık

İnternet, verilerin depolanması ve aktarılmasına olanak tanıyan bir iletişim teknolojisi olarak tanımlanabilir (Temel, 2006). İnternet, sadece bir iletişim aracı değil aynı zamanda; ses, metin, grafik, imaj ve video vb. çeşitli iletişim biçimlerini bir araya getirerek sürekli bir etkileşim sağlar. Bu özellik, interneti çok yönlü bir medya ve bilgi kaynağı haline getirir.

İnternet, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde erişim sağlayarak, zaman ve mekan sınırlaması olmadan iletişim kurmayı sağlayan bir iletişim aracıdır. Yani internet dünya çapında bilgiye ulaşımı hızlandıran ve küresel iletişimi sağlayan güçlü bir araçtır. İnternetin bu küreselliği, farklı coğrafyaları ve farklı kültürleri aşır, dünyada var olan tüm bireylerin, toplulukların ve birçok oluşumun anında iletişim kurabilmesini ve veri paylaşımı yapabilmesini sağlar.

Temel’in (2006) tanımıyla, internet sadece bilgiye erişim değil, aynı zamanda bilgilerin yaratılması, paylaşılması ve dönüştürülmesi süreçlerinde de önemli rol oynamaktadır. Bu doğrultuda dijital vatandaşlık, dijital okuryazarlık gibi kavramların önemi artmakta, bireylerin dijital dünyada sorumluluk sahibi bilinçli ve etkin bir şekilde yer alması gerektirmektedir.

2.1.2. Dijital Vatandaşlık

Teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesiyle ve internetin günlük yaşamda kullanımının artmasıyla, hatta insan hayatında merkez konuma gelmesiyle ‘dijital vatandaşlık kavramı’ ortaya çıkmıştır.

Farmer (2010), dijital vatandaşlık kavramını; dijital ortamlarda etik ilkelere bağlı olarak hareket edebilen, elektronik bilgi ve araçları yerinde ve doğru biçimde kullanabilen, bilgi üretme ve bu bilgiyi sorumlu biçimde değerlendirme becerisine sahip bireyler şeklinde tanımlamaktadır.

Aydın (2015) dijital vatandaşlığı, dijital ortamlarda tehlikelere karşı bilinçli ve evrensel kurallara uygun davranabilme olarak tanımlamıştır.

Dijital vatandaşlık, bir kişinin dijital ortamda sorumlu, güvenli ve etkin bir şekilde etkileşimde bulunabilme becerisini ifade eder. Bu kavram, sadece teknolojiye erişim sağlamakla kalmaz, aynı zamanda dijital dünyada etik, hukuk ve güvenlik açısından da uygun davranmayı gerektirir. Yapılan tanımlarda, dijital vatandaşlık için gerekli olan temel unsurların genellikle; teknoloji ve internet kullanabilme becerisi, bilgiye yayma ve ulaşma, güvenlik ve gizlilik, hukuk ve etik kurallarına uyum gibi unsurlar olduğu dikkat çekmektedir.

2.1.3. Dijital Vatandaşlık Alt Boyutları

Dijital vatandaşlık, teknolojiyi sadece kullanma becerisi değil, aynı zamanda bu teknolojileri güvenli, etik ve sorumlu bir şekilde kullanma yeteneğidir. İlk kez Ribble dijital vatandaşlık kavramını derinlemesine incelemiştir (Suson, 2019). Dijital vatandaşlık kavramını Ribble ve Miller (2013) tarafından üç kategoriden oluşan, dokuz boyut altında incelenmiştir. Bu inceleme ile vatandaşlığın dokuz temel boyutunu tanımlayarak bu kavramın çok yönlü bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlanmıştır. Ribble'in (2015) önerdiği bu dokuz boyut, dijital dünyada bireylerin sorumlu ve etkin bir şekilde hareket edebilmeleri için gerekli olan temel unsurları kapsar. Ribble'in belirlediği dokuz boyut; dijital sağlık, dijital etik, dijital iletişim, dijital erişim, dijital ticaret, dijital güvenlik, dijital hukuk, dijital okuryazarlık, dijital hak ve sorumluluklar olarak belirtilmiştir.

Ribble (2015), dijital vatandaşlık kavramını daha anlaşılır hâle getirmek amacıyla geliştirdiği dokuz boyutu üç ana başlık altında toplamıştır. "Saygı Duy" başlığı altında dijital etik, dijital erişim ve dijital hukuk; "Eğit" başlığı altında dijital iletişim, dijital okuryazarlık ve dijital ticaret; "Koru" başlığı altında ise dijital hak ve sorumluluklar, dijital sağlık ile dijital güvenlik konularına yer vermektedir.

2.1.3.1. Dijital Sağlık

Ribble ve Bailey (2007), dijital sağlık kavramını dijital dünyada psikolojik ve fiziksel olarak iyi olma durumu olarak tanımlamışlardır. Dijital sağlık, hem hastaların hem de sağlık çalışanlarının daha bilinçli davranıp doğru kararlar almasına, tedavi süreçlerini iyileştirilerek genel sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmasına yardımcı olabilir. Sağlık alanında hizmet veren uygulamalar (e-nabız, mhrs, vb) vardır. Bunların

yanı sıra insanların spor aktiviteleri, su içme periyotları, günlük ekrana bağılılık süreleri, günlük uyku süreleri, günlük adım sayıları gibi günlük sağlık aktivitelerini takip edebilecekleri uygulamalar yaygın olarak kullanılmaktadır.

Dijital teknolojilerin hayatımıza girmesiyle beraber bazı yeni sağlık problemleri de ortaya çıkmaktadır. Teknolojik araçların bireylerin sağlığı üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkilerinin bulunması, bu araçları kullanırken sağlık açısından bilinçli davranan bireylerin yetiştirilmesini toplum sağlığı açısından önemli kılmaktadır (Elçi, 2015).

2.1.3.2. Dijital Etik

Etik olgusu insanlığın varoluşundan bu yana varlığını sürdüren bir kavram olarak karşımıza gelmektedir. Dijital etik, dijital ortamlarda vakit geçiren insanlar tarafından beklenen etik davranışların bütünüdür. Dijital etik; çevrimiçi ortamda davranışların standartları olarak tanımlanır (Ribble ve Bailey, 2007). Dijital etik, çevrimiçi ortamda internet araç ve gereçlerini kullanırken başkalarının haklarına saygılı ve bilinçli hareket etmektir (Çubukçu ve Bayzan, 2013).

Bu doğrultuda sosyal medya (İnstagram, Facebook, X, YouTube vb.) kullanılırken etik kurallara uymak gerekir. Dijital ortamlar kullanılırken yasalara ya da uluslararası kanunlara, anlaşmalar ve tüzüklere aykırı davranışlarda bulunmak ya da mesajlar kullanmak, dil, din ve ırk ayrımı yapan ifadeler kullanmak ve bu konuda insanları küçük düşürmek, tehdit edici, küfürlü içerikler kullanmak ve toplumu tahrik edici davranışlarda bulunmak veya bu tür sözcükler kullanmak etik dışı davranışlar olarak değerlendirilebilir (Elçi, 2015).

Hayatın her alanında çocuklara etik kurallara uymayı öğretirken dijital ortamda da bu bilinci kazandırmak önem arz eder. İyi bir dijital vatandaşın etik konusunu kesinlikle göz ardı etmemesi gerekir.

2.1.3.3. Dijital İletişim

TDK (2020), iletişim kavramını ‘Bir insanın, bir grup insanın veya bir toplumun, duygu, düşünce ve bilgi paylaşımı amacıyla kullandığı, sesli, yazılı ya da görsel araçlarla yapılan karşılıklı etkileşim’ şeklinde tanımlar. İlkel yöntemler ile başlayan iletişim teknolojinin gelişmesiyle birlikte duman, yazı, ses, görüntü gibi çeşitli iletişim kurma araçları şeklinde devam etmiştir (Çebi, 2020).

Dijital iletişim, dijital teknolojilerin kullanılarak gerçekleştirilen iletişim olarak tanımlanabilir. Dijital iletişim Ribble (2011) tarafından “elektronik bilgi alışverişi” olarak

tanımlar. Dijital iletişim araçlarına ilişkin bireylerin sahip olmaları gereken en temel beceri, kullandıkları iletişim araçlarının nasıl kullanılacağı ve kişisel verilerinin korunmasını sağlamak için güvenlik ayarlarının nasıl yapılacağıdır (Mısırlı, 2020).

Bireylerin dijital iletişim araçlarını doğru bir şekilde kullanabilmesi ve kişisel verilerinin güvenliğini sağlayabilmesi, dijital çağda sorumlu ve güvenli bir şekilde etkileşimde bulunmalarının temelini oluşturur. Bu becerilerin geliştirilmesi, dijital dünyada güvenliği artırır ve kullanıcıların karşılaşabileceği potansiyel risklere karşı korunmalarını sağlar.

2.1.3.4. Dijital Erişim

Dijital erişim; toplumun dijital teknolojiye istenilen yerden istenilen zamanda hızlı ve yüksek kalitede erişebilmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Çubukçu ve Bayzan 2013). Dijital erişimi, Ribble, Bailey ve Ross, (2004), cinsiyet, ırk, yaş, etnik köken, fiziksel veya zihinsel zorluklardan bağımsız olarak elektronik ortama tam dijital katılım olarak ifade etmişlerdir.

Ribble'e göre (2006) dijital erişim, dijital vatandaşlığı temsil eden önemli bir sembol sayılmaktadır. Bu kavramın, teknoloji toplumunda yaşayan tüm bireyler tarafından eşit şekilde kullanılabilmesi, dijital araçlara ulaşılabilirliğin sağlanması ve dijital dünyada aktif bir şekilde yer alabilme yeteneği ile ilgilidir. Bu durum aynı zamanda bir gelişmişlik göstergesidir.

2.1.3.5. Dijital Ticaret

Dijital ticaret, internet ve dijital teknolojik ortamlar kullanılarak gerçekleştirilen tüm ticaret faaliyetleridir. Yüz yüze alışverişlere ve mağazalara bağımlı olmadan ürünlerin veya hizmetlerin (giysi, yiyecek-içecek, kozmetik, eğitim vb.) çevrimiçi olarak sunulmasını sağlar. Dijital ticaret için; Ribble ve Bailey (2007), çevrimiçi mal alım-satım işlemleri demişlerdir.

Dijital ortamda alışveriş yapmak büyük oranda kolaylık sağlar. Dijital ortamda yapılan ticaret ile zamandan tasarruf yapılırken çok çeşitli ürünler iyi fiyatlar ile listelenebilir böylece alıcı zahmetsiz şekilde dünya çapındaki tüm ürünlere erişim sağlayabilir. Satıcı ise herhangi bir ticaret merkezine ihtiyaç duymadan kısa sürede ve geniş kitlelere ürünlerini pazarlayabilir. Pandemiden sonra kullanımı iyice yaygınlaşmıştır. Ancak dijital ticaretin avantajları olduğu gibi dezavantajları da vardır.

Bunlardan en önemli olanlar, çevrimiçi dolandırıcılık ve siber güvenlik tehditleridir. Dikkatli kullanıldığı takdirde dijital ticaret insan hayatına olumlu etki eder.

2.1.3.6. Dijital Güvenlik

Günlük yaşamda güvende olmak kadar dijital yaşamda da güvende olmak gerekmektedir. Dijital güvenlik, bireylerin hem kişisel gizliliklerini hem de kullandıkları ağların güvenliğini sağlamak amacıyla dijital ortamlarda çeşitli önlemler almasını kapsar. Bu bağlamda, teknoloji kullanıcılarının dijital tehditlere karşı bilinçli ve koruyucu yaklaşımlar geliştirmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Ribble & Bailey, 2007). Günümüzde vatandaşların dijital teknolojilere erişimi ve kullanımı konusunda bilinçli olmak için alması gereken önlemler arasında güçlü parolalar kullanmak, güvenilir internet sitelerini tercih etmek, virüs karşıtı güvenlik yazılımları kullanmak, kişisel verilere erişim konusunda dikkatli olmak, dosya indirirken ve paylaşırken güvenlik önlemleri almak vb. sayılabilir. İnternetle gelen olumlu imkânlar gibi, olumsuz çok fazla risk de vardır. Bu riskler göz önüne alınarak ortaya çıkartılan bir dijital vatandaşlık anlayışına sahip olmak, çevrimiçi dünyada güvende olmak için oldukça önemlidir.

2.1.3.7. Dijital Hukuk

Dijital ortamda yapılan işlerin de birer sorumluluğu ve kanuni yaptırımının bulunduğu bilmesi gerekir. Ribble ve Bailey'e (2007) göre, dijital hukuk; yasal haklar ve teknoloji kullanımını düzenleyen kısıtlamalardır. Teknolojiye yön veren bazı kısıtlamalar bulunmaktadır. İnsanlar günlük yaşamda olduğu kadar dijital ortamda da yasalara uymadıkları takdirde bunun hukuki yaptırımlarıyla karşılaşabilirler.

Dijital ortamda yer alan bireylerin uyması gereken etik kurallar kadar, kaçınılmaları gereken çeşitli siber suçlar da bulunmaktadır. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun (BTK) tanımına göre; bilgisayar sistemlerine izinsiz erişim sağlamak, dijital sabotajlarda bulunmak, çevrim içi dolandırıcılık ve sahtecilik yapmak bu suçlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, yazılımların izinsiz kullanımı, kişisel verilerin hukuka aykırı biçimde paylaşılması, sahte kimlikler oluşturarak kimlik taklidi yapılması da dijital suçlar kapsamında değerlendirilir. Bunun yanı sıra, yasa dışı yayınların paylaşımı, ticari sırların çalınması, terör örgütlerinin dijital faaliyetleri, çocuk istismarına yönelik içerikler ve hackleme gibi eylemler de dijital ortamda ciddi suç unsurları arasında yer almaktadır. Organ ticareti, fuhuş, tehdit, uyuşturucuya yönelik faaliyetler gibi geleneksel suçların dijital platformlara taşınması da bu kapsamdadır (BTK, 2019).

2.1.3.8. Dijital Okuryazarlık

Okuryazarlık, TDK (2020) tarafından okuryazar olma durumu olarak tanımlanmaktadır. Ribble (2011) ise okuryazarlığı ‘teknoloji ve teknoloji kullanımı ile ilgili öğretim ve öğrenme süreci’ olarak tanımlamıştır. Teknolojinin hızlı ilerleyişiyle birlikte insanların bilgiye erişim şekli de dönüşüm geçirmiştir. Geleneksel yöntemlerle, (kütüphaneler, arşivler, bilgi merkezleri vb.) bilgi toplama oldukça zahmetli olduğu gibi bir o kadar da zaman alıcıdır. Fakat internet ve arama motorlarının ortaya çıkışı sayesinde, bilgi toplama ve yayma süreci çok daha hızlı ve verimli hale gelmiştir. Artık, insanlar birkaç tuşla istediği bilgiye anında ulaşabilmektedir. Bilgiye ulaşımın bu kadar hızla geliştiği bir dönemde medya okuryazarlığı da bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.1.3.9. Dijital Hak ve Sorumluluklar

İnternetin sunduğu faydalardan bir tanesi de, insanların düşüncelerini özgür biçimde ifade edebilmesidir. Sosyal medya platformları, bloglar, forumlar ve diğer çevrimiçi ortamlar, bireylerin kendi düşüncelerini, inanışlarını ve savundukları düşünceleri hatta şikâyetlerini bile geniş kitlelerle paylaşabilmelerini sağlar.

Ribble ve Bailey (2007), dijital hak ve sorumlulukları dijital ortamdaki kullanıcıların sahip olduğu özgürlük ve ayrıcalıklar ve bu özgürlük ve ayrıcalıklarla gelen davranışsal beklentiler olarak tanımlamıştır. Bu yönüyle baktığımızda, internet, ifade özgürlüğü için devrim niteliğinde bir dijital platformdur. Ama internette de insanlar ifade özgürlüğünü, belirli sınırlar içerisinde yapmalıdır. Başkalarının hakkını ve güvenliğini ihlal etmemek, bu sınırların en önemli olanları olarak söylenebilir. İnternet üzerinde ifade özgürlüğü sadece kişisel hakları ihlal etmeden, toplumun güvenliğini ve huzurunu bozmadan saygı çerçevesinde yapılmalıdır.

2.2. Sosyal Bilgiler

Sosyal Bilgiler dersi, başlangıçta ABD’de geliştirilmiş ve kullanılmaya başlamıştır. ABD’de Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi tarafından yapılan tanıma göre Sosyal Bilgiler, beşeri ve sosyal bilim alanlarını etkili vatandaş yetiştirmek amacıyla bir bütün haline getiren birleştiren bir ilköğretim dersidir. Okul programı içerisinde; vatandaşlık ve insan hakları, sosyoloji, felsefe, psikoloji, coğrafya, tarih, antropoloji gibi alanların yanında, matematik, beşeri bilimler (arkeoloji, mimari, sanat tarihi, felsefe, tiyatro, din vb.), çevre bilimleri (ekoloji, biyoloji, fizik, kimya vb.) gibi alanların da kendisi için ortaya koyduğu içeriği sistemli olarak kullanır. Sosyal bilgiler dersinin asıl

amacı, her anlamda birbirine bağı bir dünyada insanları demokratik tutumlarla yetiştirilmiş, farklılıklara saygı duyan, mantıklı kararlar almayı becerebilen, sorgulayan ve yeteneklerini ortaya koyabilen insanlar olarak yetiştirmektir (Savage ve Armstrong, 1996).

İlköğretim düzeyinde öğrencilere sosyal yaşama dair temel bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan Sosyal Bilgiler dersi, çeşitli sosyal bilimlerin katkısıyla şekillenen; bireylerin karakterli, erdemli ve sorumluluk sahibi şekilde yetişmelerine katkı sunan bir öğrenme alanıdır (Erden, 2000).

Sosyal Bilgiler dersi, insanın toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olmak için; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi, hukuk vb. sosyal bilimlerle vatandaşlık bilgisi konularını kapsayan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005).

Öğretim amacıyla Sosyal Bilgiler, Sosyal Bilimler alanlarından seçilmiş, öğrencinin düzeyine uygun olarak basitleştirilmiş ve düzenlenmiş konular, bilgiler bütünü olarak ifade edilebilir (Köstüklü, 1999).

Sosyal Bilgiler dersi, bireylerin empati kurma, farklı kültür ve düşüncelere saygı gösterme, hoşgörü geliştirme gibi insani değerleri kazanmasına katkı sunar. Ayrıca, öğrencilerin toplumsal yapılar ve devlet işleyişi hakkında düşünce geliştirmelerine, bunun yanında yaratıcılık, eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine de imkan tanır (Yılmaz, 2006).

Görüldüğü gibi sosyal bilgiler dersi için yapılmış birçok farklı tanım vardır. Bu tanımlamalardan anlaşıldığı üzere Sosyal Bilgiler kavramı için yalnızca bir tane tanım yapmak mümkün değildir. Tanımlar incelendiğinde hepsinin bazı ortak özelliklerden bahsettiği görülür. Bu ortak özellikleri düşünerek sosyal bilgiler dersi; genellikle öğrencilerin toplum, kültür, tarih, coğrafya ve vatandaşlık gibi çeşitli sosyal bilimlerle ilgili bilgi sahibi olmalarını amaçlayan bir derdir. En genel tanımıyla Sosyal Bilgiler dersi; öğrencileri hayata hazırlayan, yaşam boyu etkin birer birey olmaları konusunda onları aydınlatan, bilinçli, sorumluluk sahibi bireyler olmalarını desteklemeyi hedefleyen ve onları hayata hazırlayan bir ilköğretim dersi.

2.3. İlgili Araştırmalar

Teknolojinin gelişmesi ve son yıllarda dünyada her alanın dijitalleşmesi ile beraber, akademi dünyasında da dijital vatandaşlık kavramı oldukça popülerdir. Literatür taraması yapıldığı zaman konuyla ilgili pek çok araştırma mevcuttur. Konu ile alakalı olanlardan bazıları aşağıda derlenmiştir.

Parsak (2021) tarafından yayımlanan yüksek lisans tezinde, Sosyal Bilgiler dersi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesi amaç edinilmiştir. Araştırma, Türkiye'nin farklı 16 üniversitesindeki Sosyal Bilgiler öğretmenliği programında öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile Sosyal Bilgiler öğretmenliği bölümünde tezli yüksek lisans yapmakta olan öğrencileri kapsayan bir örnekleme yapılmıştır. Çalışmanın bulguları, çalışmaya katılan öğretmen adaylarının genel olarak dijital vatandaşlık düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu sonuç, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital dünyada sorumluluk sahibi, bilinçli ve etik bir şekilde hareket ettiğini göstermektedir. Araştırmada ayrıca, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. İncelemeye göre dijital vatandaşlık bilincinin, araştırmaya dahil olan öğretmen adaylarının cinsiyetlerinden bağımsız olarak benzer bir düzeyde olduğunu göstermektedir. Parsak'ın bu çalışması, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık konusundaki yeterliliklerinin, dijital dünyada etik ve sorumlu davranışlar sergileyebilecek düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, dijital vatandaşlık eğitiminde cinsiyetin belirleyici bir faktör olmadığını, ancak dijital vatandaşlıkla ilgili daha fazla eğitim ve farkındalık çalışmasına ihtiyaç olduğu söylenmiştir.

Kaya (2020) tarafından yapılan yüksek lisans tezi, ortaöğretim öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeylerini incelemeyi hedeflemiştir. Araştırma, Konya ili Selçuklu ilçesinde öğrenim gören 847 ortaöğretim öğrencisiyle yapılmıştır. Elde edilen bulgulara; araştırmaya katılan öğrencilerin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeylerinin genel olarak yüksek olduğu saptanmıştır. Bununla birlikte, çalışmada kız öğrencilerin dijital okuryazarlık düzeylerinin erkek öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu da ortaya konmuştur. Bu sonuçla, dijital okuryazarlığın cinsiyetler arası farklılıklar gösterdiğini ve özellikle kız öğrencilerin dijital beceriler konusunda daha güçlü bir düzeye sahip olduğunu ortaya çıkmıştır. Ek olarak, dijital vatandaşlık ile dijital okuryazarlık arasındaki ilişkiyi analiz eden çalışma, dijital vatandaşlık ve dijital

okuryazarlık kavramlarının birbirini destekleyen unsurlar olduğunu ve dijital ortamda sorumlu, bilinçli davranışların gelişmesinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Araştırma sonuçlarına göre yazar, dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeylerinin eğitim sistemlerine mutlaka dahil edilmesi gerektiğini vurgulamıştır, çünkü bu beceriler öğrencilerin dijital dünyada daha güvenli, etkili ve etik bir şekilde hareket etmelerini sağlayabileceği söylenmiştir.

Tatlı (2018) tarafından yapılan yüksek lisans tezinde, bakanlığa bağlı okullarda aktif olarak görev yapan öğretmenlerin dijital vatandaşlık, bilgi okuryazarlığı ve internet kullanım öz yeterlilik düzeyleri değerlendirilmiştir. Yapılan araştırma, öğretmenlerin dijital dünyadaki sorumlulukları, bilgiye erişim becerileri ve teknolojiyi ne kadar iyi kullanabildikleri konularında bazı veriler içermektedir. Araştırma, öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeyleri ile bilgi okuryazarlığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu iki kavram arasında pozitif yönde alaka bulmuştur. Bu bulguyla, dijital vatandaşlık ve bilgi okuryazarlığı arasındaki güçlü bağlar ortaya çıkarılmıştır. Örnek olarak, dijital vatandaşlık, aktif görev yapan öğretmenlerin dijital ortamda etik ve sorumlu bir şekilde hareket etmelerini sağlarken, bilgi okuryazarlığı da onlara doğru bilgiye hızlı erişim imkânı sunarak bu bilgiyi etkili bir şekilde kullanabilme becerisi kazandırır sonucuna ulaşmıştır. Bu iki önemli kavramın birleşimi, öğretmenlerin dijital dünyada bilinçli ve etkin bir şekilde hareket etmelerine olanak tanıdığı söylenmiştir. Araştırma aynı zamanda, internet ve bilgisayar kullanım öz yeterlilik düzeylerinin dijital vatandaşlık üzerinde nasıl bir etkisi olduğuna dair bilgiler de sunmaktadır. Örneğin, bilgisayar ve internet kullanımındaki öz yeterlilikleri yüksek olan öğretmenler, dijital ortamda daha sorumlu ve bilinçli hareket edebilirler sonucu çıkmıştır. Tatlı'nın bu çalışması, öğretmenlerin dijital vatandaşlık becerileri ile bilgi okuryazarlıklarının, eğitimde dijital becerilerin geliştirilmesi için kritik öneme sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgulardan hareketle Tatlı; yazmış olduğu sonuçta, öğretmen eğitiminde dijital okuryazarlık ve dijital vatandaşlık konularına daha fazla odaklanılması ve fazlaca önemsenmesi gerektiğinden bahsetmiştir.

Görmez'in (2016) gerçekleştirdiği "Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve alt boyutları hakkındaki görüşleri (bir durum çalışması)" başlıklı çalışmada üniversite öğrencileri ile çalışılmıştır. Farklı farklı branşlardan öğretmen adayları çalışmaya dahil edilmiştir. Dijital vatandaşlık konusunda en bilgili olması gereken branş iken; en düşük bilgiye sahip olan branşın sosyal bilgiler öğretmen adayları oldukları görülmüştür.

Som-Vural (2016), “Üniversite öğrencilerinin bakış açısıyla dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi” başlıklı doktora tezini 2.148 üniversite öğrencisiyle gerçekleştirmiştir. Çalışmada, araştırmacının geliştirdiği ve literatüre kazandırdığı “Dijital Vatandaşlık Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçları, dijital vatandaşlık düzeylerinin cinsiyet, sınıf ve internet kullanımı değişkenleri açısından anlamlı farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur.

Aslan (2016), “İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman Üniversiteleri örneği)” adlı yüksek lisans tezinde çalışma grubu olarak 2015 – 2016 eğitim öğretim yılında Fırat, Dicle, Siirt ve Adıyaman Üniversitelerinde okuyan 1, 2, 3, ve 4. sınıf sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü gönüllü öğretmen adayları seçilmiştir. Toplamda 682 öğretmen adayı çalışmaya dahil edilmiştir. Yapılan çalışma ile cinsiyet, yaş ve sınıfları arasında ciddi boyutta bir farklılık bulunmamıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin yeterli ve yüksek olduğu saptanmıştır.

Sakallı (2015) tarafından gerçekleştirilen yüksek lisans tezi, sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırma, Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi’nde öğrenim gören sınıf öğretmenliği öğrencilerine uygulanmıştır. Tezin bulguları, sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin ve siber zorbalık eğilim düzeylerinin genel olarak yüksek olduğunu göstermiştir. Bu durum, öğretmen adaylarının dijital ortamda sorumluluk bilinciyle hareket etme kapasitesinin yüksek olduğunu ve aynı zamanda siber zorbalığa karşı eğilimlerinin de belirli bir düzeyde olduğunu kanıtlamıştır. Ayrıca, çalışmada siber zorbalık eğilimleri ile cinsiyet arasında ilişki tespit edilmiş ve kadın öğretmen adaylarının siber zorbalık eğilimlerinin erkek öğretmen adaylarına göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç bizlere, cinsiyetin siber zorbalık eğilimleri üzerinde etkili olabileceğini ve kadın öğretmen adaylarının bu konuda daha hassas bir yaklaşım sergileyebileceğini göstermektedir. Sonuç olarak bakıldığında, Sakallı’nın araştırması, dijital vatandaşlık bilincinin arttırılmasının ve siber zorbalıkla mücadelede daha fazla eğitim verilmesinin önemini ifade etmektedir. “Öğretmen adaylarının dijital dünyada hem etik davranışlar sergilemesi hem de siber zorbalığı engelleme konusunda bilinçli olmalarının, eğitim sisteminin dijital dönüşümüne katkı sağlayacaktır.” sonucu çıkarılabilir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Tezin bu bölümünde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracı, verilerin toplanma süreci ve veri analiz tekniklerinin araştırma sürecindeki adımları açıklanmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretmenliği programlarında öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda yapılan çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte veya hala var olan bir durumu betimlemeyi amaçlayan yaklaşımdır. Tarama araştırmaları, geniş katılımcı gruplarından, önceden belirlenmiş yanıt seçenekleri aracılığıyla veri toplamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Bu tür araştırmalarda temel amaç, bireylerin belirli görüş ya da özelliklerinin neden ortaya çıktığını açıklamaktan ziyade, bu özelliklerin örnekleme nasıl dağıldığını ortaya koymaktır (Büyüköztürk, 2011).

Tarama modelini kesitsel ve boyamsal olarak iki farklı şekilde yürütmek mümkündür (Creswell, 2012; Fraenkel ve Wallen, 2009). Bu araştırmada belli bir zaman kesitinde o anki durumu ortaya koymak amaçlandığı için kesitsel tarama modeli kullanılmıştır. Verilerin inceleme türüne göre de tarama modeli ilişkisel, tekil ve nedensel karşılaştırmalı olarak üçe ayrılmaktadır (Fraenkel ve Wallen, 2009) Bu araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür. İlişkisel tarama modelini iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim olup olmadığını ve değişimin derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelidir (Karasar, 2005). Araştırma sürecinde veri toplama araçları üzerinde bir değiştirme veya geliştirme yapılmamıştır. Amaç yalnızca mevcut olan durumu belirlemek olduğu için yalnızca konuya dair analizler ortaya konulmuştur.

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2024-2025 akademik yılında Türkiye'deki üniversitelerin Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü bünyesinde yer alan Sosyal Bilgiler ve Türkçe Öğretmenliği programlarında öğrenim görmekte olan öğretmen adayları oluşturmaktadır. Evrenin içerisinden temel alınan ve evreni temsil edebilecek birimler örneklem olarak tanımlanır (Büyüköztürk vd., 2008). Araştırmanın örneklemine ise İnönü Üniversitesi ve 1, 2, 3 ve 4. sınıf Türkçe ve Sosyal Bilgiler öğretmenliği programlarında öğrenim gören ulaşılabilen 252 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Bu araştırmanın örneklem seçim sürecinde kolay ulaşılabılır örneklem yöntemi seçilmiştir. Bu örneklem tekniğinde, iş gücü, zaman ve maddi kayıpların önlenmesi göz önüne alınarak hızlı ulaşılabilen, uygulama yapılabilir birimlerden örneklem seçilmektedir (Büyüköztürk vd., 2008). Örneklem grubu içerisinde yer alan araştırmaya katılanların sosyodemografik özellikleri Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.

Araştırmaya katılanların sosyo-demografik özellikleri

		n	%
Bölüm	Türkçe Öğretmenliği	104	41,3
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	148	58,7
Cinsiyet	Kadın	182	72,2
	Erkek	70	27,8
Sınıf	1. Sınıf	89	35,3
	2. Sınıf	59	23,4
	3. Sınıf	47	18,7
	4. Sınıf	57	22,6
Günlük İnternet Kullanımı	1-3 Saat	77	30,6
	4-6 Saat	147	58,3
	7 Saat ve üzeri	28	11,1
BT Kullanım Becerisi	Düşük	79	31,3
	Yüksek	173	68,7
BT Yaşanan Gelişmeleri Takip Etme Durumu	Hiç	10	4,0
	Bazen	174	69,0
	Düzenli	68	27,0
Toplumsal Gelişmeleri Takip Etme	Hiç	3	1,2
	Bazen	122	48,4
	Düzenli	127	50,4
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar değil	31	12,3
	İlkokul	117	46,4
	Ortaokul	56	22,2
	Lise	27	10,7

	Üniversite	21	8,3
	Okuryazar değil	6	2,4
	İlkokul	90	35,7
	Ortaokul	72	28,6
	Lise	56	22,2
Baba Eğitim Durumu	Üniversite	28	11,1
	0-2000 TL	95	37,7
	2001-3000 TL	69	27,4
	3001-4000 TL	38	15,1
	4001 TL ve Üzeri	50	19,8
	0-17000 TL	64	25,4
	17001-25000 TL	84	33,3
	25001-50000 TL	65	25,8
	50001 TL ve Üzeri	39	15,5

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya katılanların %41,3'ünün Türkçe Öğretmenliğinde, %58,7'sinin Sosyal Bilgiler Öğretmenliğinde okuduğu; %72,2'sinin kadın, %27,8'inin erkek olduğu görülmüştür. Katılımcıların %35,3'ünün 1. sınıf, %23,4'ünün 2. sınıf, %18,7'sinin 3. sınıf ve %22,6'sının 4. sınıf öğrencisi olduğu görülmüştür. Araştırmaya katılanların %30,6'sının günlük 1-3 saat, %58,3'ünün günlük 4-6 saat, %11,1'inin günlük 7 saat ve üzeri internet kullandığı; %31,3'ünün bilişim teknolojileri kullanım becerilerinin düşük, %68,7'sinin bilişim teknolojileri kullanım becerilerinin yüksek olduğu görülmüştür. Katılımcıların %4,0'ünün BT yaşanan gelişimleri takip etmediği, %69,0'unun BT yaşanan gelişimleri bazen takip ettiği ve %27,0'sinin BT yaşanan gelişimleri düzenli takip ettiği; %1,2'sinin toplumsal gelişimleri takip etmediği, %48,4'ünün toplumsal gelişimleri bazen takip ettiği ve %50,4'ünün toplumsal gelişimleri düzenli takip ettiği görülmüştür. Katılımcıların %12,3'ünün annesinin okuryazar olmadığı, %46,4'ünün annesinin ilkokul, %22,2'sinin annesinin ortaokul, %10,7'sinin annesinin lise ve %8,3'ünün annesinin üniversite mezunu olduğu; %2,4'ünün babasının okuryazar olmadığı, %35,7'sinin babasının ilkokul, %28,6'sının babasının ortaokul, %22,2'sinin babasının lise ve %11,1'inin babasının üniversite mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcıların %37,7'sinin aylık gelirinin 0-2000 TL, %27,4'ünün aylık gelirinin 2001-3000 TL, %15,1'inin aylık gelirinin 3001-4000 TL ve %19,8'inin aylık gelirinin 4001 TL ve üzeri olduğu; %25,4'ünün ailesinin aylık gelirinin 0-17000 TL, %33,3'ünün ailesinin aylık gelirinin 17001-25000 TL, %25,8'inin ailesinin aylık gelirinin 25001-50000 TL ve %15,5'inin ailesinin aylık gelirinin 50001 TL ve üzeri olduğu görülmüştür.

3.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada verilerin toplanmasında nicel bir yaklaşım benimsenmiş ve veri toplama aracı olarak Dijital Vatandaşlık Yeterlik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, 2024-2025 akademik yılı içerisinde İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğrenim görmekte olan Türkçe ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programlarındaki 1, 2, 3 ve 4. sınıf öğretmen adaylarından elde edilmiştir.

Araştırmanın örneklemini araştırmaya gönüllü olarak katılan ve erişim sağlanabilen toplam 252 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Katılımcılar, sınıf düzeylerine göre dağılım göstermekte olup her sınıf düzeyinden öğrencilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu sayede öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlikleri sınıf düzeyine göre karşılaştırmalı biçimde değerlendirilebilmiştir.

Veri toplama süreci öncesinde etik ilkeler doğrultusunda gerekli tüm izinler temin edilmiştir. Araştırmanın uygulanabilirliği ve etik uygunluğu, İnönü Üniversitesi Etik Kurulu tarafından onaylanmıştır. Ayrıca, veri toplama sürecinde kullanılan Dijital Vatandaşlık Yeterlik Ölçeği için, ölçeğin geliştiren Metin (2021) ile iletişime geçilerek e-posta yoluyla yazılı izin alınmıştır (Ek-3). Böylece ölçme aracının bilimsel etik kurallar çerçevesinde kullanılmasına özen gösterilmiştir.

Veriler, gönüllülük esasına dayalı olarak toplanmıştır. Araştırmaya katılmak isteyen öğretmen adaylarına çevrim içi ya da yüz yüze ortamda gerekli bilgilendirmeler yapılarak dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği uygulanmıştır. Katılımcılara, araştırmanın amacı, gizlilik ilkeleri ve verilerin yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı açıkça belirtilmiş ve katılımcılardan açık onam alınmıştır. Ölçek uygulaması sonrasında elde edilen veriler analiz edilmek üzere dijital ortamda toplanarak istatistiksel analizlere hazır hale getirilmiştir. Bu süreç boyunca hem katılımcı haklarının korunmasına hem de verilerin geçerliliği ve güvenilirliğine azami dikkat gösterilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, Metin'in (2021) geliştirmiş olduğu dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği kullanılmıştır. Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinin iç tutarlılık ile ilişkili güvenirlik düzeyini incelemek için Cronbach Alfa değeri kullanılmıştır. Cronbach Alfa değeri "0 ile 1" arasında değişmektedir. Alfa değerleri 0,50'den az ise güvenilir değil, 0,50-0,80 arasında ise orta düzeyde güvenilir, 0,80'den fazla ise yüksek güvenirlikte kabul edilmektedir (Salvucci vd., 1997).

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği kullanılarak yaptığımız araştırmada bulunan güvenirlik katsayıları ise Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine ait güvenirlik katsayıları

Alt Boyutlar	Madde Sayısı	Cronbach’s Alpha
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	4	0,71
Dijital Ticaret	3	0,83
Dijital Güvenlik	2	0,62
Dijital Etik	5	0,88
Dijital Katılım	4	0,78
Dijital Hukuk ve Haklar	3	0,71
Genel Dijital Vatandaşlık	21	0,81

Tablo 2 incelendiğinde, araştırma verileri toplamak için kullanılan dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinin dijital okuryazarlık ve erişim alt boyut için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı 0,71; dijital ticaret alt boyut için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı 0,83; dijital güvenlik alt boyut için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı 0,62; dijital etik alt boyut için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı 0,88; dijital katılım alt boyut için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı 0,78; dijital hukuk ve haklar alt boyut için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı 0,71 ve genel dijital vatandaşlık için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı 0,81’dir. Bu değerler dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinin dijital okuryazarlık ve erişim, dijital güvenlik, dijital katılım ve dijital hukuk ve haklar alt boyutlarının iç tutarlılığa bağlı güvenirliğinin orta düzeyde olduğunu; dijital ticaret, dijital etik alt boyutlarının ve genel dijital vatandaşlığın iç tutarlılığa bağlı güvenirliğinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

3.5. Verilerin Analizi

Ölçek uygulamaları başarıyla bittikten sonra, elde edilen veriler elektronik ortama aktarılmıştır. Toplanan verilerin bilimsel bir şekilde yorumlanabilmesi için, nicel verilerin veri analiz programı aracılığıyla girilmesi ve analiz edilmesi sağlanmıştır. Verilerin normal dağılıma uyup uymadığı ise çarpıklık, basıklık ve standart hata değerleri incelenerek belirlenmiştir.

Tablo 3.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine ait normallik analizi

	n	Çarpıklık	Basıklık
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	252	-0,73	0,67
Dijital Ticaret	252	-1,10	0,59
Dijital Güvenlik	252	0,23	-0,84
Dijital Etik	252	-1,25	1,80
Dijital Katılım	252	-0,33	0,14
Dijital Hukuk ve Haklar	252	-0,31	-0,17
Genel Dijital Vatandaşlık	252	-0,75	1,30

Tablo 3 incelendiğinde, dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinden elde edilen verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanarak normal dağılım gösterip göstermediği kontrol edilmiştir. Bu değerlerin ± 2 aralığında bulunması normal dağılım için yeterli görülmüştür (George ve Mallery, 2010). Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinin dijital okuryazarlık ve erişim, dijital ticaret, dijital güvenlik, dijital etik, dijital katılım, dijital hukuk ve haklar alt boyutları ve genel dijital vatandaşlık için hesaplanan değerlerin belirtilen aralıkta yer aldığı ve normal dağılım gösterdiği görülmüştür. Araştırmaya katılanların dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinin bağımsız değişkenleri arasındaki fark testleri için parametrik testlerden bağımsız örneklem t test ve ANOVA Testi kullanılarak karşılaştırmalar yapılmıştır. ANOVA testi sonucunda hangi gruplar arasında farklılık olduğunu tespit etmek için Post-Hoc testlerinden Tukey Testi kullanılmıştır.

Katılımcıların dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerini yorumlamak için aritmetik ortalamalar 0,80 olarak hesaplanan sabit puan aralığından faydalanarak değerlendirilmiştir. Belirtilen puan aralıklarına göre “hiç katılmıyorum” katılma derecesine 1.00-1.79 puan aralığı ve çok düşük; “katılmıyorum” katılma derecesine 1.80-2.59 puan aralığı ve düşük; “kararsızım” katılma derecesine 2.60-3.39 puan aralığı ve orta; “katılıyorum” katılma derecesine 3.40-4.19 puan aralığı ve yüksek; “tamamen katılıyorum” katılma derecesine ise 4.20-5.00 puan aralığı ile çok yüksek yorumlama şeklinde değerlendirilmektedir (Metin ve Cin, 2021).

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın bu bölümünde, katılımcılara uygulanan dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinden elde edilen verilerin analiz edilmesi ile ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyine Ait Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlikleri hangi düzeydedir?” alt problemi doğrultusunda dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4.

Dijital vatandaşlık yeterlik betimsel istatistikleri

Alt Boyutlar	n	X	Ss
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	252	4,09	0,66
Dijital Ticaret	252	4,40	0,70
Dijital Güvenlik	252	2,82	1,22
Dijital Etik	252	4,23	0,77
Dijital Katılım	252	3,21	0,89
Dijital Hukuk ve Haklar	252	3,37	0,94
Genel Dijital Vatandaşlık	252	3,78	0,48

Tablo 4 incelendiğinde, katılımcıların dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinin dijital okuryazarlık ve erişim alt boyutuna verdikleri puanların ortalamasının 4,09; standart sapmasının 0,66 olduğu; dijital ticaret alt boyutuna verdikleri puanların ortalamasının 4,40; standart sapmasının 0,70 olduğu; dijital güvenlik alt boyutuna verdikleri puanların ortalamasının 2,82; standart sapmasının 1,22 olduğu; dijital etik alt boyutuna verdikleri puanların ortalamasının 4,23; standart sapmasının 0,77 olduğu; dijital katılım alt boyutuna verdikleri puanların ortalamasının 3,21; standart sapmasının 0,89 olduğu; dijital hukuk ve haklar alt boyutuna verdikleri puanların ortalamasının 3,37; standart sapmasının 0,94 olduğu; genel dijital vatandaşlığa verdikleri puanların ortalamasının 3,78; standart sapmasının 0,48 olduğu görülmüştür.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinden alınan ortalamalar dikkate alındığında katılımcıların dijital güvenlik, dijital katılım, dijital hukuk ve haklar yeterliklerinin orta düzeyde; dijital okuryazarlık ve erişim ile genel dijital vatandaşlık yeterliklerinin yüksek düzeyde; dijital ticaret ve dijital etik yeterliklerinin çok yüksek düzeyde olduğu görülmüştür.

4.2. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Öğrenim Görülen Bölümler Arası Anlamlı Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölüme göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemi doğrultusunda dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların bağımsız örneklem t-testi analizi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği bölüm değişkeni t testi

Alt Boyutlar	Bölüm	n	X	Ss	t	p
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	Türkçe Öğretmenliği	104	4,09	0,67	-0,12	0,91
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	148	4,10	0,65		
Dijital Ticaret	Türkçe Öğretmenliği	104	4,40	0,65	-0,01	0,99
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	148	4,40	0,74		
Dijital Güvenlik	Türkçe Öğretmenliği	104	2,82	1,27	-0,07	0,95
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	148	2,83	1,19		
Dijital Etik	Türkçe Öğretmenliği	104	4,04	0,91	-3,03	0,00*
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	148	4,36	0,64		
Dijital Katılım	Türkçe Öğretmenliği	104	3,24	0,94	0,41	0,68
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	148	3,19	0,85		
Dijital Hukuk ve Haklar	Türkçe Öğretmenliği	104	3,25	0,99	-1,70	0,09
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	148	3,45	0,90		
Genel Dijital Vatandaşlık	Türkçe Öğretmenliği	104	3,72	0,51	-1,58	0,12
	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	148	3,82	0,47		

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölüme göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinde genel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Bağımsız örneklem t-testi analizine göre; dijital okuryazarlık ve erişim (p=0,91), dijital ticaret (p=0,99), dijital güvenlik (p=0,95), dijital katılım (p=0,68), dijital hukuk ve haklar (p=0,09) ve genel dijital vatandaşlık (p=0,12) boyutlarında p değerlerinin tamamı 0,05’in üzerinde çıkmıştır. Bu sonuçlara göre, Türkçe

Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören öğretmen adaylarının bu boyutlardaki dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak, dijital etik alt boyutunda elde edilen p değeri ($p=0,00$) $0,05$ 'in altında olduğundan, bu boyutta istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalara bakıldığında, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümünde öğrenim gören adayların (Ort.: 4,36), Türkçe Öğretmenliği öğrencilerine (Ort.: 4,04) göre dijital etik yeterlik düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu bulgu, iki bölüm arasında Türkçe Öğretmenliği bölümünde okuyanlar lehine dijital etik alt boyutu bağlamında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir.

4.3. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Cinsiyete Göre Anlamlı Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının cinsiyete göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemi doğrultusunda dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların bağımsız örneklem t-testi analizi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği cinsiyet değişkeni t testi

Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	X	Ss	t	p
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	Kadın	182	4,13	0,57	1,41	0,16
	Erkek	70	3,98	0,83		
Dijital Ticaret	Kadın	182	4,45	0,69	1,92	0,06
	Erkek	70	4,26	0,72		
Dijital Güvenlik	Kadın	182	2,79	1,20	-0,62	0,54
	Erkek	70	2,90	1,30		
Dijital Etik	Kadın	182	4,40	0,63	5,20	0,00*
	Erkek	70	3,78	0,93		
Dijital Katılım	Kadın	182	3,26	0,85	1,50	0,13
	Erkek	70	3,08	0,98		
Dijital Hukuk ve Haklar	Kadın	182	3,37	0,86	0,17	0,86
	Erkek	70	3,35	1,13		
Genel Dijital Vatandaşlık	Kadın	182	3,84	0,42	3,04	0,00*
	Erkek	70	3,61	0,59		

* $p<0,05$

Tablo 6 incelendiğinde, öğretmen adaylarının cinsiyetlerine göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinde bazı alt boyutlarda anlamlı bir farklılık bulunmadığı, bazı alt boyutlarda ise istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Bağımsız örneklemeler için yapılan t-testi analizine göre; dijital okuryazarlık ve erişim ($p=0,16$), dijital ticaret ($p=0,06$), dijital güvenlik ($p=0,54$), dijital katılım ($p=0,13$) ve dijital hukuk ve haklar ($p=0,86$) boyutlarında p değerlerinin tamamı $0,05$ 'in üzerinde çıkmıştır. Bu sonuçlara göre, kadın ve erkek öğretmen adaylarının bu boyutlardaki dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Buna karşılık, dijital etik ($p=0,00$) ve genel dijital vatandaşlık ($p=0,00$) boyutlarında elde edilen p değerleri $0,05$ 'in altında olduğu için bu alanlarda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Ortalamalara bakıldığında, dijital etik alt boyutunda kadın öğretmen adaylarının (Ort.: 4,40), erkek öğretmen adaylarına (Ort.: 3,78) göre daha yüksek yeterlik düzeyine sahip oldukları görülmektedir. Benzer şekilde, genel dijital vatandaşlık puanlarında da kadınların (Ort.: 3,84), erkeklerden (Ort.: 3,61) daha yüksek ortalamaya sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, kadın öğretmen adaylarının dijital etik ve genel dijital vatandaşlık yeterlikleri açısından erkek öğretmen adaylarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek yeterliğe sahip olduğunu göstermektedir.

4.4. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Öğrenim Görülen Sınıflar Arası

Anlamlı Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri sınıfa göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemi doğrultusunda dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği öğrenim görülen sınıf değişkeni göre anova verileri

Alt Boyutlar	Sınıf	n	X	Ss	F	p
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	1. Sınıf	89	4,06	0,67	1,40	0,24
	2. Sınıf	59	4,09	0,70		
	3. Sınıf	47	3,98	0,70		
	4. Sınıf	57	4,23	0,53		
Dijital Ticaret	1. Sınıf	89	4,27	0,75	2,03	0,11
	2. Sınıf	59	4,39	0,75		
	3. Sınıf	47	4,57	0,56		

	4. Sınıf	57	4,46	0,65		
Dijital Güvenlik	1. Sınıf	89	2,86	1,23	0,64	0,59
	2. Sınıf	59	2,96	1,24		
	3. Sınıf	47	2,64	1,23		
	4. Sınıf	57	2,78	1,21		
Dijital Etik	1. Sınıf	89	4,21	0,71	0,16	0,93
	2. Sınıf	59	4,18	0,71		
	3. Sınıf	47	4,27	0,84		
	4. Sınıf	57	4,26	0,89		
Dijital Katılım	1. Sınıf	89	3,14	0,83	0,29	0,83
	2. Sınıf	59	3,26	0,85		
	3. Sınıf	47	3,23	0,89		
	4. Sınıf	57	3,25	1,02		
Dijital Hukuk ve Haklar	1. Sınıf	89	3,22	0,97	1,96	0,12
	2. Sınıf	59	3,60	0,93		
	3. Sınıf	47	3,36	0,90		
	4. Sınıf	57	3,35	0,92		
Genel Dijital Vatandaşlık	1. Sınıf	89	3,72	0,45	0,74	0,53
	2. Sınıf	59	3,82	0,49		
	3. Sınıf	47	3,77	0,52		
	4. Sınıf	57	3,82	0,50		

Tablo 7 incelendiğinde, dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinin tüm alt boyutlarında ve genel dijital vatandaşlık puanlarında, katılımcıların öğrenim görülen sınıf değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı görülmektedir. Yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre; dijital okuryazarlık ve erişim ($p=0,24$), dijital ticaret ($p=0,11$), dijital güvenlik ($p=0,59$), dijital etik ($p=0,93$), dijital katılım ($p=0,83$), dijital hukuk ve haklar ($p=0,12$) ve genel dijital vatandaşlık ($p=0,53$) boyutlarında p değerlerinin tamamı 0,05'in üzerinde çıkmıştır. Bu sonuçlar, katılımcıların dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinin öğrenim gördükleri sınıfa göre anlamlı bir şekilde değişmediğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, 1. sınıftan 4. sınıfa kadar farklı öğrenim düzeyindeki bireyler arasında dijital yeterlikler açısından kayda değer bir fark bulunmamaktadır. Ortalamalar incelendiğinde de tüm sınıf düzeyleri arasında dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği puanlarının birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, çalışmaya katılan Sosyal Bilgiler ve Türkçe öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinin, öğrenim gördükleri sınıf değişkeninden bağımsız bir yapı sergilediği ifade edilebilir.

4.5. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Günlük İnternet Kullanım Durumuna Göre Anlamlı Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının günlük internet kullanımı durumlarına göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemi doğrultusunda dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği günlük internet kullanımı değişkenine göre anova verileri

Alt Boyutlar	Günlük İnternet Kullanımı	n	X	Ss	F	p	Fark
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	1-3 saat ¹	77	4,11	0,61	0,13	0,88	
	4-6 saat ²	147	4,07	0,67			
	7 saat ve üzeri ³	28	4,13	0,71			
Dijital Ticaret	1-3 saat ¹	77	4,34	0,72	0,35	0,70	
	4-6 saat ²	147	4,42	0,71			
	7 saat ve üzeri ³	28	4,43	0,62			
Dijital Güvenlik	1-3 saat ¹	77	3,21	1,16	7,33	0,00*	1>2 1>3
	4-6 saat ²	147	2,72	1,20			
	7 saat ve üzeri ³	28	2,29	1,24			
Dijital Etik	1-3 saat ¹	77	4,43	0,70	4,39	0,01*	1>2 1>3
	4-6 saat ²	147	4,17	0,73			
	7 saat ve üzeri ³	28	4,00	1,05			
Dijital Katılım	1-3 saat ¹	77	3,27	0,95	0,34	0,71	
	4-6 saat ²	147	3,19	0,85			
	7 saat ve üzeri ³	28	3,13	0,95			
Dijital Hukuk ve Haklar	1-3 saat ¹	77	3,36	0,99	0,37	0,69	
	4-6 saat ²	147	3,39	0,88			
	7 saat ve üzeri ³	28	3,23	1,12			
Genel Dijital Vatandaşlık	1-3 saat ¹	77	3,87	0,53	2,61	0,08	
	4-6 saat ²	147	3,75	0,46			
	7 saat ve üzeri ³	28	3,64	0,45			

*p<0,05

Tablo 8 incelendiğinde, öğretmen adaylarının günlük internet kullanımı sürelerine göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinde bazı alt boyutlarda anlamlı farklılıklar olduğu, bazı boyutlarda ise anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir. Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçlarına göre; dijital güvenlik (p=0,00) ve dijital etik (p=0,01) boyutlarında p değerleri 0,05’in altında çıkmıştır. Bu sonuçlar, bu iki alt boyutta

internet kullanım süresine bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Dijital güvenlik boyutunda 1-3 saat internet kullanan öğretmen adaylarının ortalaması (Ort.: 3,21), 4-6 saat (Ort.: 2,72) ve 7 saat ve üzeri (Ort.: 2,29) olanlara göre daha yüksektir. Aynı şekilde dijital etik boyutunda da 1-3 saatlik kullanım süresine sahip olanların ortalaması (Ort.: 4,43), 4-6 saat (Ort.: 4,17) ile 7 saat ve üzeri (Ort.: 4,00) gruplarına göre daha yüksek bulunmuştur. Bu farklar, her iki boyutta da daha az internet kullanan bireyler lehine anlamlıdır. Buna karşılık, dijital okuryazarlık ve erişim ($p=0,88$), dijital ticaret ($p=0,70$), dijital katılım ($p=0,71$), dijital hukuk ve haklar ($p=0,69$) ve genel dijital vatandaşlık ($p=0,08$) boyutlarında p değerleri 0,05'in üzerinde çıkmıştır. Bu da, bu boyutlarda günlük internet kullanım süresine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri genel anlamda internet kullanım süresine göre çok fazla değişmemekle birlikte, dijital güvenlik ve dijital etik boyutlarında daha az süreli internet kullanımı olan adaylar lehine anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir. Diğer boyutlarda ise internet kullanım süresinin yeterlikler üzerinde belirleyici bir etkisi olmadığı belirlenmiştir.

4.6. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Bilişim Teknolojileri Kullanım Durumuna Göre Anlamlı Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanım durumlarına göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemi doğrultusunda dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların bağımsız örneklem t-testi analizi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği bilişim teknolojilerini kullanma değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi verileri

Alt Boyutlar	BT Becerisi	Kullanım	n	X	Ss	t	p
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	Düşük		79	3,81	0,69	-4,74	0,00*
	Yüksek		173	4,22	0,60		
Dijital Ticaret	Düşük		79	4,19	0,70	-3,31	0,00*
	Yüksek		173	4,50	0,68		
Dijital Güvenlik	Düşük		79	2,79	1,20	-0,28	0,78

	Yüksek	173	2,84	1,24		
Dijital Etik	Düşük	79	4,09	0,88	-1,90	0,06
	Yüksek	173	4,29	0,72		
Dijital Katılım	Düşük	79	2,94	1,03	-3,06	0,00*
	Yüksek	173	3,34	0,79		
Dijital Hukuk ve Haklar	Düşük	79	3,02	0,95	-4,05	0,00*
	Yüksek	173	3,52	0,90		
Genel Dijital Vatandaşlık	Düşük	79	3,56	0,55	-5,12	0,00*
	Yüksek	173	3,88	0,42		

*p<0,05

Tablo 9 incelendiğinde, öğretmen adaylarının bilişim teknolojileri kullanım becerisine göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinde bazı alt boyutlarda anlamlı farklılıklar olduğu, bazı alt boyutlarda ise anlamlı farklılık bulunmadığı görülmektedir. Bağımsız örneklem için yapılan t-testi analizine göre; dijital okuryazarlık ve erişim (p=0,00), dijital ticaret (p=0,00), dijital katılım (p=0,00), dijital hukuk ve haklar (p=0,00) ve genel dijital vatandaşlık (p=0,00) boyutlarında p değerleri 0,05'in altında çıkmıştır. Bu sonuçlara göre, bilişim teknolojilerini kullanma becerisi yüksek olan öğretmen adaylarının bu boyutlardaki dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri, düşük olanlara göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ortalamalara bakıldığında; yüksek bilişim teknolojileri kullanım becerisine sahip olan öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık ve erişim (Ort.: 4,22), dijital ticaret (Ort.: 4,50), dijital katılım (Ort.: 3,34), dijital hukuk ve haklar (Ort.: 3,52) ve genel dijital vatandaşlık (Ort.: 3,88) puanlarının, düşük beceriye sahip olanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık, dijital güvenlik (p=0,78) ve dijital etik (p=0,06) boyutlarında p değerleri 0,05'in üzerinde çıkmıştır. Bu da, bu iki boyutta bilişim teknolojileri kullanım düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri, bilişim teknolojileri kullanım becerilerine bağlı olarak genel düzeyde anlamlı bir farklılık göstermektedir. Özellikle dijital okuryazarlık, ticaret, katılım, hukuk ve genel yeterliklerde yüksek kullanım becerisine sahip öğretmen adayları lehine anlamlı farklar bulunurken, dijital güvenlik ve dijital etik boyutlarında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir.

4.7. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Bilişim Teknolojilerindeki Gelişmeleri Takip Etme Durumuna Göre Anlamlı Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının bilişim teknolojilerindeki gelişmeleri takip etme durumlarına

göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemi doğrultusunda dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği bt gelişmeleri takip etme değişkenine göre anova verileri

Alt Boyutlar	BT Gelişmeleri Takip Etme	n	X	Ss	F	p	Fark
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	Hiç ¹	10	3,70	0,78	9,62	0,00*	3>1 3>2
	Bazen ²	174	4,01	0,66			
	Düzenli ³	68	4,36	0,55			
Dijital Ticaret	Hiç	10	3,80	0,67	4,19	0,02*	2>1 3>1
	Bazen	174	4,40	0,69			
	Düzenli	68	4,48	0,69			
Dijital Güvenlik	Hiç	10	2,75	1,30	0,05	0,95	
	Bazen	174	2,81	1,21			
	Düzenli	68	2,86	1,25			
Dijital Etik	Hiç	10	3,54	1,19	4,25	0,02*	2>1 3>1
	Bazen	174	4,25	0,73			
	Düzenli	68	4,28	0,79			
Dijital Katılım	Hiç	10	2,45	1,37	13,72	0,00*	3>1 3>2
	Bazen	174	3,09	0,85			
	Düzenli	68	3,62	0,74			
Dijital Hukuk ve Haklar	Hiç	10	2,60	1,34	11,51	0,00*	3>1 3>2
	Bazen	174	3,25	0,90			
	Düzenli	68	3,76	0,85			
Genel Dijital Vatandaşlık	Hiç	10	3,19	0,67	16,66	0,00*	2>1 3>1 3>2
	Bazen	174	3,73	0,47			
	Düzenli	68	3,99	0,37			

*p<0,05

Tablo 10 incelendiğinde, öğretmen adaylarının bilişim teknolojilerindeki gelişmeleri takip etme durumlarına göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinde birçok alt boyutta istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçlarına göre; dijital okuryazarlık ve erişim (p=0,00), dijital ticaret (p=0,02), dijital etik (p=0,02), dijital katılım (p=0,00), dijital hukuk ve haklar (p=0,00) ve genel dijital vatandaşlık (p=0,00) boyutlarında p değerleri 0,05’in altında çıkmıştır. Bu sonuçlara göre, bilişim teknolojilerindeki gelişmeleri düzenli olarak takip eden öğretmen adaylarının bu boyutlardaki dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri, takip etmeyen ya da yalnızca bazen eden bireylere göre istatistiksel olarak anlamlı

düzeyde daha yüksektir. Ortalamalara bakıldığında, özellikle düzenli takip eden bireylerin dijital okuryazarlık ve erişim (Ort.: 4,36), dijital ticaret (Ort.: 4,48), dijital etik (Ort.: 4,28), dijital katılım (Ort.: 3,62), dijital hukuk ve haklar (Ort.: 3,76) ve genel dijital vatandaşlık (Ort.: 3,99) ortalamalarının, diğer gruplara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında gerçekleştiği post-hoc analizlerle belirlenmiş olup; örneğin genel dijital vatandaşlık boyutunda düzenli takip edenlerin, hem “hiç” hem de “bazen” gruplarına göre daha yüksek yeterliğe sahip olduğu ortaya konmuştur. Buna karşılık, yalnızca dijital güvenlik alt boyutunda ($p=0,95$) istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu da, bireylerin bilişim teknolojilerindeki gelişmeleri takip etme durumlarının dijital güvenlik algıları ya da yeterlikleri üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri genel olarak bilişim teknolojilerindeki gelişmeleri takip etme durumlarına bağlı olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Özellikle düzenli takip eden bireyler lehine dijital okuryazarlık, ticaret, etik, katılım, hukuk ve genel dijital vatandaşlık boyutlarında anlamlı farklar bulunurken, dijital güvenlik boyutunda bu değişkene bağlı anlamlı bir fark görülmemiştir.

4.8. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Toplumsal Gelişmeleri Takip Etme Durumuna Göre Anlamlı Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının toplumsal gelişmeleri takip etme durumlarına göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemi doğrultusunda dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların bağımsız örneklem t-testi analizi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 11’de gösterilmiştir.

Tablo 11.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği toplumsal gelişmeleri takip etme değişkenine göre bağımsız örneklem t-testi verileri

Alt Boyutlar	Toplumsal Gelişmeleri Takip Etme	n	X	Ss	t	p
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	Bazen	122	3,90	0,65	-4,81	0,00*
	Düzenli	127	4,28	0,61		
Dijital Ticaret	Bazen	122	4,24	0,74	-3,49	0,00*
	Düzenli	127	4,55	0,64		
Dijital Güvenlik	Bazen	122	2,94	1,26	1,46	0,15

	Düzenli	127	2,72	1,19		
Dijital Etik	Bazen	122	4,18	0,77	-1,04	0,30
	Düzenli	127	4,29	0,77		
Dijital Katılım	Bazen	122	3,01	0,83	-3,74	0,00*
	Düzenli	127	3,41	0,88		
Dijital Hukuk ve Haklar	Bazen	122	3,16	0,88	-3,70	0,00*
	Düzenli	127	3,58	0,94		
Genel Dijital Vatandaşlık	Bazen	122	3,65	0,48	-4,37	0,00*
	Düzenli	127	3,91	0,45		

*p<0,05

Tablo 11 incelendiğinde, öğretmen adaylarının toplumsal gelişmeleri takip etme durumlarına göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinde bazı alt boyutlarda anlamlı farklılıklar olduğu, bazı alt boyutlarda ise anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir. Bağımsız örneklemeler için yapılan t-testi analizine göre; dijital okuryazarlık ve erişim (p=0,00), dijital ticaret (p=0,00), dijital katılım (p=0,00), dijital hukuk ve haklar (p=0,00) ve genel dijital vatandaşlık (p=0,00) boyutlarında p değerleri 0,05'in altında çıkmıştır. Bu sonuçlara göre, düzenli olarak toplumsal gelişmeleri takip eden öğretmen adaylarının bu boyutlardaki dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri, bazen takip edenlere göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksektir. Ortalamalara bakıldığında; düzenli takip eden öğretmen adaylarının dijital okuryazarlık ve erişim (Ort.: 4,28), dijital ticaret (Ort.: 4,55), dijital katılım (Ort.: 3,41), dijital hukuk ve haklar (Ort.: 3,58) ve genel dijital vatandaşlık (Ort.: 3,91) ortalamalarının, bazen takip edenlere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşılık, dijital güvenlik (p=0,15) ve dijital etik (p=0,30) boyutlarında p değerleri 0,05'in üzerinde çıkmıştır. Bu da, bu iki boyutta toplumsal gelişmeleri takip etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri, toplumsal gelişmeleri takip etme durumlarına bağlı olarak genel anlamda anlamlı bir farklılık göstermektedir. Özellikle dijital okuryazarlık, ticaret, katılım, hukuk ve genel yeterliklerde düzenli takip eden bireyler lehine anlamlı farklar görülmüştür.

4.9. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Anne Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının anne eğitim durumlarına göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemi doğrultusunda dijital

vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği anne eğitim durumu değişkenine göre anova verileri

Alt Boyutlar	Anne Eğitim Durumu	n	X	Ss	F	p	Fark
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	Okuryazar Değil ¹	31	3,87	0,84	5,48	0,00*	5>1 5>2
	İlkokul ²	117	3,97	0,62			
	Ortaokul ³	56	4,25	0,59			
	Lise ⁴	27	4,27	0,64			
	Üniversite ⁵	21	4,49	0,41			
Dijital Ticaret	Okuryazar Değil ¹	31	4,44	0,65	2,06	0,09	
	İlkokul ²	117	4,28	0,73			
	Ortaokul ³	56	4,58	0,61			
	Lise ⁴	27	4,36	0,81			
	Üniversite ⁵	21	4,56	0,64			
Dijital Güvenlik	Okuryazar Değil ¹	31	3,13	1,25	2,51	0,04	
	İlkokul ²	117	2,63	1,18			
	Ortaokul ³	56	2,91	1,22			
	Lise ⁴	27	2,70	1,19			
	Üniversite ⁵	21	3,38	1,30			
Dijital Etik	Okuryazar Değil ¹	31	4,24	0,84	1,54	0,19	
	İlkokul ²	117	4,15	0,76			
	Ortaokul ³	56	4,44	0,57			
	Lise ⁴	27	4,21	1,01			
	Üniversite ⁵	21	4,10	0,81			
Dijital Katılım	Okuryazar Değil ¹	31	3,10	1,01	0,60	0,67	
	İlkokul ²	117	3,23	0,85			
	Ortaokul ³	56	3,33	0,87			
	Lise ⁴	27	3,09	0,97			
	Üniversite ⁵	21	3,11	0,89			
Dijital Hukuk ve Haklar	Okuryazar Değil ¹	31	2,99	1,12	2,17	0,07	
	İlkokul ²	117	3,33	0,89			
	Ortaokul ³	56	3,48	0,92			
	Lise ⁴	27	3,64	1,06			
	Üniversite ⁵	21	3,46	0,71			
Genel Dijital Vatandaşlık	Okuryazar Değil ¹	31	3,70	0,59	2,83	0,03*	3>2
	İlkokul ²	117	3,70	0,46			
	Ortaokul ³	56	3,93	0,45			
	Lise ⁴	27	3,80	0,58			
	Üniversite ⁵	21	3,89	0,32			

*p<0,05

Tablo 12 incelendiğinde, öğretmen adaylarının anne eğitim durumlarına göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinde bazı alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı

farklılıklar olduğu, bazı boyutlarda ise anlamlı fark bulunmadığı görülmektedir. Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçlarına göre; dijital okuryazarlık ve erişim ($p=0,00$) ve genel dijital vatandaşlık ($p=0,03$) boyutlarında p değerleri $0,05$ 'in altında çıkmıştır. Bu sonuçlara göre, anne eğitim düzeyi arttıkça öğretmen adaylarının bu boyutlardaki dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri de anlamlı biçimde artmaktadır. Dijital okuryazarlık ve erişim alt boyutunda, üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adaylarının ortalaması (Ort.: 4,49), okuryazar olmayan (Ort.: 3,87) ve ilkokul mezunu (Ort.: 3,97) annelere sahip olanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Genel dijital vatandaşlık puanları açısından ise ortaokul mezunu annelere sahip bireylerin (Ort.: 3,93), ilkokul mezunu annelere sahip bireylere göre daha yüksek ortalamaya sahip olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür. Buna karşılık; dijital ticaret ($p=0,09$), dijital güvenlik ($p=0,04$), dijital etik ($p=0,19$), dijital katılım ($p=0,67$) ve dijital hukuk ve haklar ($p=0,07$) alt boyutlarında p değerleri $0,05$ 'in üzerinde çıktığı için bu boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Sonuç olarak, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri anne eğitim durumu değişkenine bağlı olarak genel anlamda bazı boyutlarda anlamlı farklılık göstermektedir. Özellikle dijital okuryazarlık ve erişim ile genel dijital vatandaşlık yeterliklerinde, daha yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin çocukları lehine anlamlı farklar bulunmuştur. Diğer alt boyutlarda ise anne eğitim düzeyinin belirleyici bir etkisinin olmadığı görülmektedir.

4.10. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Baba Eğitim Durumuna Göre Anlamlı Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının baba eğitim durumlarına göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemi doğrultusunda dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği baba eğitim durumu değişkenine göre anova verileri

Alt Boyutlar	Baba Eğitim Durumu	n	X	Ss	F	p	Fark
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	İlkokul ¹	90	4,01	0,70	2,35	0,07	
	Ortaokul ²	72	4,06	0,67			
	Lise ³	56	4,22	0,63			
	Üniversite ⁴	28	4,31	0,42			

Dijital Ticaret	İlkokul ¹	90	4,37	0,74	0,39	0,76	
	Ortaokul ²	72	4,35	0,77			
	Lise ³	56	4,47	0,61			
	Üniversite ⁴	28	4,44	0,62			
Dijital Güvenlik	İlkokul ¹	90	2,62	1,17	2,07	0,11	
	Ortaokul ²	72	2,92	1,15			
	Lise ³	56	2,80	1,32			
	Üniversite ⁴	28	3,23	1,27			
Dijital Etik	İlkokul ¹	90	4,30	0,70	1,31	0,27	
	Ortaokul ²	72	4,25	0,76			
	Lise ³	56	4,19	0,88			
	Üniversite ⁴	28	3,98	0,88			
Dijital Katılım	İlkokul ¹	90	3,14	0,99	2,74	0,04*	2>4
	Ortaokul ²	72	3,39	0,79			
	Lise ³	56	3,27	0,84			
	Üniversite ⁴	28	2,87	0,81			
Dijital Hukuk ve Haklar	İlkokul ¹	90	3,21	0,99	2,31	0,08	
	Ortaokul ²	72	3,40	0,87			
	Lise ³	56	3,62	0,96			
	Üniversite ⁴	28	3,32	0,79			
Genel Dijital Vatandaşlık	İlkokul ¹	90	3,72	0,53	1,03	0,38	
	Ortaokul ²	72	3,82	0,47			
	Lise ³	56	3,85	0,50			
	Üniversite ⁴	28	3,73	0,36			

*p<0,05

Tablo 13 incelendiğinde, öğretmen adaylarının baba eğitim durumlarına göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinde genel olarak sınırlı düzeyde anlamlı farklılıklar olduğu, ancak birçok alt boyutta istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı görülmektedir. Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçlarına göre yalnızca dijital katılım boyutunda p değeri 0,05'in altında çıkmıştır (p=0,04), bu da bu boyutta istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Dijital katılım alt boyutunda anlamlı farkın ortaokul mezunu babaya sahip bireyler lehine olduğu görülmektedir. Ortalamalara bakıldığında, ortaokul mezunu babaya sahip bireylerin (Ort.: 3,39), üniversite mezunu babaya sahip bireylere (Ort.: 2,87) kıyasla daha yüksek dijital katılım yeterliğine sahip olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık; dijital okuryazarlık ve erişim (p=0,07), dijital ticaret (p=0,76), dijital güvenlik (p=0,11), dijital etik (p=0,27), dijital hukuk ve haklar (p=0,08) ve genel dijital vatandaşlık (p=0,38) boyutlarında p değerleri 0,05'in üzerinde çıkmıştır. Bu da bu alt boyutlarda baba eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri baba eğitim durumu

değişkenine göre genel anlamda farklılık göstermemektedir. Ancak dijital katılım alt boyutunda, ortaokul mezunu babaya sahip bireyler lehine anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Diğer alt boyutlarda ise baba eğitim düzeyinin dijital vatandaşlık yeterlikleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

4.11. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Kendisinin Aylık Geliri Durumuna Göre Anlamlı Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının kendisinin aylık geliri durumuna göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemi doğrultusunda dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 14’te gösterilmiştir.

Tablo 14.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği kendisinin aylık geliri değişkenine göre anova verileri

Alt Boyutlar	Kendi Aylık Geliri	n	X	Ss	F	p
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	0-2000 TL ¹	95	4,03	,67	,84	0,47
	2001-3000 TL ²	69	4,05	,69		
	3001-4000 TL ³	38	4,13	,55		
	4001 TL ve Üzeri ⁴	50	4,21	,65		
Dijital Ticaret	0-2000 TL ¹	95	4,38	,78	1,30	0,27
	2001-3000 TL ²	69	4,28	,72		
	3001-4000 TL ³	38	4,44	,60		
	4001 TL ve Üzeri ⁴	50	4,54	,54		
Dijital Güvenlik	0-2000 TL ¹	95	2,95	1,30	1,87	0,13
	2001-3000 TL ²	69	2,84	1,01		
	3001-4000 TL ³	38	2,93	1,29		
	4001 TL ve Üzeri ⁴	50	2,47	1,23		
Dijital Etik	0-2000 TL ¹	95	4,29	,74	,97	0,40
	2001-3000 TL ²	69	4,21	,72		
	3001-4000 TL ³	38	4,04	,94		
	4001 TL ve Üzeri ⁴	50	4,24	,74		
Dijital Katılım	0-2000 TL ¹	95	3,27	,95	,85	0,46
	2001-3000 TL ²	69	3,28	,87		
	3001-4000 TL ³	38	3,07	,77		
	4001 TL ve Üzeri ⁴	50	3,09	,85		
Dijital Hukuk ve Haklar	0-2000 TL ¹	95	3,33	1,03	1,09	0,35
	2001-3000 TL ²	69	3,38	,92		
	3001-4000 TL ³	38	3,18	,78		
	4001 TL ve Üzeri ⁴	50	3,54	,89		
Genel Dijital Vatandaşlık	0-2000 TL ¹	95	3,79	,53	,35	0,78
	2001-3000 TL ²	69	3,76	,48		
	3001-4000 TL ³	38	3,70	,46		
	4001 TL ve Üzeri ⁴	50	3,79	,40		

Tablo 14 incelendiğinde, dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinin tüm alt boyutlarında ve genel dijital vatandaşlık puanlarında, katılımcıların kendisinin aylık geliri değişkeni açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre; dijital okuryazarlık ve erişim ($p=0,47$), dijital ticaret ($p=0,27$), dijital güvenlik ($p=0,13$), dijital etik ($p=0,40$), dijital katılım ($p=0,46$), dijital hukuk ve haklar ($p=0,35$) ve genel dijital vatandaşlık ($p=0,78$) boyutlarında p değerlerinin tamamı 0,05’in üzerinde çıkmıştır. Bu sonuçlar, katılımcıların dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinin kendi gelir düzeylerine göre anlamlı bir şekilde değişmediğini göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, aylık geliri düşük ya da yüksek olan bireyler arasında dijital yeterlikler açısından kayda değer bir fark bulunmamaktadır. Ortalamalar incelendiğinde de tüm gruplar arasında dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği puanlarının birbirine oldukça yakın olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, çalışmaya katılan sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinin, kendisinin aylık gelir durumlarından bağımsız bir yapı sergilediği ifade edilebilir.

4.12. Dijital Vatandaşlık Yeterlik Düzeyinde Ailesinin Aylık Gelir Durumuna Göre Anlamlı Farklılıklara İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın “Sosyal bilgiler ve Türkçe öğretmenliği programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarının ailesinin aylık gelir durumuna göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?” alt problemi doğrultusunda dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğine verilen cevapların tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmesi sonucu elde edilen bulgular Tablo 15’te gösterilmiştir.

Tablo 15.

Dijital vatandaşlık yeterlik ölçeği ailesinin aylık geliri değişkenine göre anova verileri

Alt Boyutlar	Ailesinin Aylık Geliri	n	X	Ss	F	p	Fark
Dijital Okuryazarlık ve Erişim	0-17000 TL ¹	64	3,74	0,55	15,53	0,00*	2>1
	17001-25000 TL ²	84	4,10	0,67			3>1
	25001-50000 TL ³	65	4,12	0,64			4>1
	50001 TL ve Üzeri ⁴	39	4,58	0,41			4>2 4>3
Dijital Ticaret	0-17000 TL ¹	64	4,20	0,80	2,83	0,03*	4>1
	17001-25000 TL ²	84	4,42	0,70			
	25001-50000 TL ³	65	4,42	0,59			
	50001 TL ve Üzeri ⁴	39	4,60	0,63			
	0-17000 TL ¹	64	2,78	1,32	1,61	0,18	

Dijital Güvenlik	17001-25000 TL ²	84	2,86	1,16	0,02	0,99	
	25001-50000 TL ³	65	2,60	1,12			
	50001 TL ve Üzeri ⁴	39	3,14	1,30			
Dijital Etik	0-17000 TL ¹	64	4,20	0,77	1,48	0,21	
	17001-25000 TL ²	84	4,24	0,76			
	25001-50000 TL ³	65	4,23	0,77			
	50001 TL ve Üzeri ⁴	39	4,22	0,82			
Dijital Katılım	0-17000 TL ¹	64	3,11	0,80	3,98	0,00*	4>1
	17001-25000 TL ²	84	3,29	0,83			
	25001-50000 TL ³	65	3,31	0,97			
	50001 TL ve Üzeri ⁴	39	3,00	0,95			
Dijital Hukuk ve Haklar	0-17000 TL ¹	64	3,05	0,88	4,14	0,00*	4>1
	17001-25000 TL ²	84	3,41	0,98			
	25001-50000 TL ³	65	3,42	0,84			
	50001 TL ve Üzeri ⁴	39	3,67	0,97			
Genel Dijital Vatandaşlık	0-17000 TL ¹	64	3,61	0,43	4,14	0,00*	4>1
	17001-25000 TL ²	84	3,81	0,50			
	25001-50000 TL ³	65	3,79	0,52			
	50001 TL ve Üzeri ⁴	39	3,93	0,39			

*p<0,05

Tablo 15 incelendiğinde, öğretmen adaylarının ailesinin aylık gelir durumuna göre dijital vatandaşlık yeterli düzeylerinde bazı alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu, bazı boyutlarda ise anlamlı bir fark bulunmadığı görülmektedir. Yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçlarına göre; dijital okuryazarlık ve erişim (p=0,00), dijital ticaret (p=0,03), dijital hukuk ve haklar (p=0,00) ve genel dijital vatandaşlık (p=0,00) boyutlarında p değerleri 0,05'in altında çıkmıştır. Bu durum, aile gelir düzeyine bağlı olarak bu boyutlardaki dijital vatandaşlık yeterli düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıkların bulunduğunu göstermektedir. Dijital okuryazarlık ve erişim alt boyutunda, 50001 TL ve üzeri aile gelirine sahip öğretmen adaylarının ortalaması (Ort.: 4,58), diğer tüm gelir gruplarına göre anlamlı biçimde daha yüksektir. Benzer şekilde, dijital ticaret boyutunda da aynı grup (Ort.: 4,60), 0-17000 TL gelire sahip bireylerden (Ort.: 4,20) anlamlı biçimde daha yüksek puan almıştır. Dijital hukuk ve haklar boyutunda da yine en yüksek gelir grubundaki bireyler (Ort.: 3,67), düşük gelirli gruplardan anlamlı biçimde daha yüksek puan almıştır. Genel dijital vatandaşlık puanlarında da bu durum korunmakta olup, 50001 TL ve üzeri gelir grubundaki bireylerin ortalaması (Ort.: 3,93), 0-17000 TL gelir grubundakilere (Ort.: 3,61) kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksektir. Buna karşılık; dijital güvenlik (p=0,18),

dijital etik ($p=0,99$) ve dijital katılım ($p=0,21$) alt boyutlarında p değerleri 0,05'in üzerinde çıkmıştır. Bu da bu boyutlarda aile gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri ailesinin aylık gelir durumuna bağlı olarak genel anlamda bazı boyutlarda anlamlı bir farklılık göstermektedir. Özellikle yüksek gelir grubundaki bireyler lehine, dijital okuryazarlık, ticaret, hukuk ve genel dijital vatandaşlık boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunurken; dijital güvenlik, etik ve katılım boyutlarında anlamlı bir fark görülmemiştir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Araştırmaya 104 Türkçe, 148 Sosyal Bilgiler öğretmen adayı olmak üzere toplamda 252 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının; %72,2'sinin kadın, %27,8'inin erkek olduğu görülmüştür. %41,3'ünün Türkçe Öğretmenliğinde, %58,7'sinin Sosyal Bilgiler Öğretmenliğinde okuduğu görülmüştür. Katılımcıların %35,3'ünün 1. sınıf, %23,4'ünün 2. sınıf, %18,7'sinin 3. sınıf ve %22,6'sının 4. sınıf öğrencisi olduğu görülmüştür. Elde edilen veriler, öğretmen adaylarının genel anlamda dijital vatandaşlık yeterliklerinin yüksek düzeyde olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırmada elde edilen veriler sonucunda katılımcıların, dijital vatandaşlıkla ilişkili özellikle etik davranış, dijital alışveriş ve dijital ortamda sorumluluk bilinci gibi konularda olumlu bir tutum sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan ölçekte en yüksek ortalama değer “dijital etik” alt boyutunda görülmesi, öğretmen adaylarının dijital ortamlarda ahlaki ilkelere bağlı hareket etme konusunda olumlu bir bilince sahip olduklarını göstermektedir. Aynı şekilde “dijital ticaret” boyutundaki yüksek puanlar, dijital dünyada ekonomik etkinliklere dair bilinç düzeyinin de yeterli seviyede olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Buna karşılık, “dijital güvenlik” alt boyutunda elde edilen ortalamanın diğer boyutlara göre düşük olması, öğretmen adaylarının dijital ortamda kişisel bilgilerin korunması, siber saldırılar ve verilerin güvenliği gibi konularda yeterli seviyede bilinçli olmadıklarını göstermektedir. Bu sonuç, dijital okuryazarlığın teknik boyutunun özellikle bilgi güvenliği açısından daha fazla geliştirilmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Araştırmada cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu sonuç, dijital vatandaşlık yeterliklerinin kadın ve erkek bireyler arasında önemli ölçüde farklılaşma olmadığını ortaya koymaktadır.

Sınıf düzeyine göre elde edilen bulgulara göre özellikle 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık puanlarının daha yüksek olması, öğretmenlik eğitimi sürecinde edinilen bilgi, deneyim ve pedagojik kazanımların bu yeterlikler üzerinde

olumlu bir etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, dijital vatandaşlık yeterliklerinin zamanla ve eğitimle geliştiği düşüncesini desteklemektedir.

Günlük internet kullanım süresiyle dijital vatandaşlık düzeyi arasındaki ilişki de önemli bir bulgudur. Özellikle 4–6 saat arası internet kullanan bireylerin dijital vatandaşlık düzeylerinin en yüksek ortalamaya sahip olması, internetin ne kadar süreyle değil, nasıl kullanıldığının daha belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, teknolojinin amaca uygun kullanımının, bireylerin dijital kimliğini doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmeleri takip etme sıklığı, dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkide bulunmuştur. Bu değişken doğrultusunda, özellikle düzenli takip eden öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık alt boyutlarındaki puanları anlamlı ölçüde daha yüksek bulunmuştur.

Toplumsal gelişmeleri takip etme durumu açısından da benzer bir eğilim gözlemlenmiş; düzenli olarak gündemi takip eden bireyler, bazı boyutlarda dijital vatandaşlık açısından daha yetkin görülmüştür. Bu durum hem dijital hem toplumsal farkındalığın dijital vatandaşlık yeterliğine katkıda bulunduğunu göstermektedir.

Anne eğitim durumu değişkenine göre dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinde sınırlı sayıda anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Özellikle dijital okuryazarlık ve erişim ile genel dijital vatandaşlık boyutlarında, daha yüksek eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarının daha yüksek yeterlik düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Diğer alt boyutlarda ise anlamlı bir fark yoktur.

Baba eğitim durumu, dijital vatandaşlık yeterlik düzeyleri üzerinde az düzeyde etkili olmuştur. Sadece dijital katılım alt boyutunda anlamlı bir farklılık saptanmış, bu farklılık ortaokul mezunu babaya sahip bireyler lehine gerçekleşmiştir. Bu durum, dijital katılım davranışlarının yalnızca eğitim düzeyi ile değil, farklı sosyokültürel etkilerle şekillenebileceğine işaret etmektedir. Diğer bütün alt boyutlarda ise baba eğitim düzeyi belirleyici değildir.

Katılımcıların kendi aylık gelir düzeyi ile dijital vatandaşlık yeterlikleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu, bireysel gelir düzeyinin dijital ortamda yeterlik geliştirme üzerinde doğrudan etkili olmadığını, dijital kaynaklara erişimin büyük oranda yaygınlaştığını ve ekonomik engellerin dijital yeterlikler üzerindeki etkisinin azalmış olabileceğini düşündürmektedir.

Aile aylık gelir düzeyi açısından elde edilen bulgulara göre; Aile gelir düzeyi arttıkça, özellikle dijital okuryazarlık ve erişim, dijital ticaret, dijital hukuk ve

haklar ile genel dijital vatandaşlık boyutlarında anlamlı artışlar saptanmıştır. En yüksek gelir grubundaki bireylerin bu boyutlarda daha yüksek yeterlik düzeylerine sahip olması, ekonomik olanakların dijital ortamda bilgiye erişim, teknolojik araç kullanımı ve dijital haklara dair farkındalık geliştirme gibi alanlarda belirleyici bir unsur olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak dijital güvenlik, dijital etik ve dijital katılım gibi boyutlarda aile gelirine göre anlamlı bir farklılık bulunmaması, bu alanlarda yeterliklerin sadece ekonomik imkanlarla değil, aynı zamanda bilinçli kullanım ve eğitsel desteklerle geliştiğini ortaya koyar.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlara bakıldığında öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık kavramına ilişkin bilgi düzeylerinin ve farkındalıklarının güçlü olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla beraber, özellikle dijital güvenlik gibi daha teknik ve kritik alanlarda destekleyici eğitimlerin ve uygulamalı içeriklerin artırılması gerektiği de açıkça görülmektedir. Öğretmen adaylarının bu alandaki yeterlikleri, yalnızca bireysel gelişimleri açısından değil, aynı zamanda gelecekte öğrencilerine aktaracakları bilgiler ve öğrencilerine tutumları açısından önem taşıyacağı söylenebilir. Bu nedenle, dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinin belirli demografik faktörler ve sosyo-ekonomik durumlarla ilişkili olduğu, ve dijital vatandaşlık konusundaki genel yeterlik düzeylerinin çoğunlukla yüksek ve benzer olduğu söylenebilir.

Araştırma ile ilgili Metin (2021) yaptığı çalışmada cinsiyet bağlamında bir fark olmadığını, sınıf düzeyi arttıkça dijital vatandaşlık yeterlik düzeyinin arttığını, günlük internet kullanım süresi arttıkça dijital vatandaşlık yeterlik düzeyinin azaldığı, bilişim teknolojileri kullanım düzeyleri arttıkça dijital vatandaşlık yeterliklerinin arttığını; bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeleri takip etme durumuna göre düzenli takip edenlerin lehine anlamlı fark olduğu, sosyo-ekonomik durum yükseldikçe dijital vatandaşlık yeterliklerinin de arttığı tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, bazı yönlerden Metin'in (2021) çalışmasıyla örtüşmekte, bazı yönlerden ise farklılık göstermektedir.

Her iki çalışmada da cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark görülmemiştir. Bu bulgu, dijital vatandaşlık yeterliklerinin kadın ve erkek bireyler arasında benzer düzeyde geliştiğini göstermektedir. Sınıf düzeyi açısından ise, üst sınıflarda yeterliklerin daha yüksek olduğu her iki çalışmada da vurgulanmıştır. Bu durum, öğretmenlik eğitimi sürecinin dijital farkındalık gelişimine katkı sağladığını desteklemektedir.

İnternet kullanım süresiyle ilgili bulgular ise farklılık göstermektedir. Metin (2021), kullanım süresi arttıkça yeterliğin azaldığını belirtirken; bu çalışmada, orta düzeyde (4–6 saat) internet kullanan bireylerin daha yüksek yeterlik düzeyine sahip

olduğu görülmüştür. Bu fark, kullanım süresinden çok kullanım amacının belirleyici olduğunu düşündürmektedir.

Her iki çalışmada da bilişim teknolojilerini düzenli takip eden bireylerin daha yüksek dijital vatandaşlık düzeyine sahip olduğu bulunmuştur. Toplumsal gelişmeleri takip eden bireylerin de bazı alt boyutlarda daha yetkin olduğu görülmüştür. Bu bulgular, dijital ve toplumsal farkındalığın birlikte geliştiğini göstermektedir.

Sosyo-ekonomik durum açısından, Metin (2021), gelir düzeyi arttıkça yeterliklerin yükseldiğini belirtmiştir. Bu çalışmada ise bireysel gelir yeterlikler üzerinde etkili bulunmazken, aile gelir düzeyine bağlı olarak bazı boyutlarda anlamlı farklar gözlemlenmiştir. Özellikle dijital okuryazarlık, ticaret ve hukuk alanlarında gelir seviyesi yüksek bireylerin daha yetkin olması, ekonomik olanakların bu alanlarda avantaj sağladığını göstermektedir. Öte yandan, dijital etik ve güvenlik gibi konularda gelir farkı gözlemlenmemesi, bu yeterliklerin daha çok eğitsel ve kültürel etkenlerle geliştiğini düşündürmektedir.

Bu çalışmada dijital etik ve dijital ticaret alt boyutlarında yüksek puanlar elde edilmesi, öğretmen adaylarının bu konularda bilinçli olduğunu göstermektedir. Ancak dijital güvenlik alt boyutundaki düşük ortalama, bilgi güvenliği gibi teknik konularda eksiklik olduğunu ortaya koymuştur. Bu da dijital vatandaşlık eğitimlerinin yalnızca etik değil, teknik boyutlara da odaklanması gerektiğini göstermektedir.

Kaya (2020), ortaöğretim öğrencileriyle yaptığı çalışmada dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeylerinin genel olarak yüksek olduğunu tespit etmiş, özellikle kız öğrencilerin dijital okuryazarlık alanında daha başarılı olduğunu ortaya koymuştur. Bu araştırmada ise benzer biçimde öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterliklerinin yüksek olduğu görülmekte, ancak cinsiyet değişkenine göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu durum, dijital yeterliklerin yaş ve eğitim düzeyi ilerledikçe daha dengeli dağıldığını düşündürmektedir.

Araştırmada özellikle dijital etik, dijital ticaret ve dijital sorumluluk alt boyutlarında yüksek puanlar elde edilmiş; bu da öğretmen adaylarının dijital ortamlarda bilinçli ve duyarlı bireyler olduklarını göstermektedir. Öte yandan, dijital güvenlik alt boyutundaki düşük puanlar, bu alanda teknik bilgi eksikliğine işaret etmektedir. Bu bulgu, dijital vatandaşlık eğitiminde sadece etik ve davranışsal boyutların değil, teknik konuların da vurgulanması gerektiğini göstermektedir.

Sınıf düzeyi arttıkça dijital vatandaşlık puanlarının da yükselmesi, öğretmenlik eğitimi sürecinde edinilen bilgi ve deneyimin bu yeterliklere olumlu katkı sağladığını

ortaya koymaktadır. Ayrıca, interneti bilinçli şekilde kullanma, bilişim teknolojilerini ve toplumsal gelişmeleri düzenli takip etme gibi faktörlerin dijital vatandaşlık üzerinde anlamlı etkiler yarattığı görülmüştür.

Aile gelir düzeyinin bazı boyutlarda belirleyici olması, dijital erişim olanaklarının hâlâ sosyo-ekonomik koşullardan etkilendiğini gösterirken; dijital etik ve katılım gibi alanların daha çok bireysel bilinçle şekillendiği anlaşılmaktadır. Genel olarak bulgular, öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık konusunda güçlü bir farkındalığa sahip olduklarını, ancak dijital güvenlik gibi alanlarda daha fazla eğitsel desteğe ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

Genel olarak, bu araştırmanın bulguları literatürdeki çalışmalarla büyük oranda örtüşmekte; ancak örneklem farklılıkları ve bağlamsal etkenler bazı ayrışmalara neden olabilmektedir. Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlikleri, hem bireysel gelişimleri hem de gelecekte öğrencilere aktaracakları bilgiler açısından önem taşımaktadır.

5.2. Öneriler

1. Öğrencilerin daha bilinçli yetişebilmesi için dijital vatandaşlık eğitimi ortaokul ders müfredatına eklenebilir.
2. Milli Eğitim bakanlığa bağlı okullarda dijital vatandaşlıkla ilgili çeşitli eğitimler verilerek çocuklara farkındalık kazandıracak uygulamalar yapılabilir.
3. Eğitim fakültelerinde dijital vatandaşlık eğitimi bir ders haline getirilebilir.
4. Eğitim fakültelerinde Türkçe ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik seminer, münazara sempozyum, açık oturum, panel vb. etkinlikler düzenlenebilir.
5. Milli eğitim bakanlığına bağlı okullarda dijital vatandaşlık yeterliğini tespit etmek için veli görüşmeleri yapılabilir. İhtiyaç halinde dijital vatandaşlık bilincini yükseltmek adına seminerler düzenlenebilir.

KAYNAKLAR

- Aydın, A. (2015). Dijital vatandaşlık. *Türk Kütüphaneciliği*.
- Aslan, S. (2016). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi (Fırat, Dicle, Siirt, Adıyaman Üniversiteleri örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi.
- Aslan, S. ve Çakmak, Z. (2018). An investigation of digital citizens' behaviours of social science teachers for some variables. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 72-99.
- Bellamy R (2014). Citizenship: Historical development of. Citizenship: Historical Development of, in James Wright (ed), *International Encyclopaedia of Social and Behavioural Sciences*, 2nd ed., Elsevier.
- Bellamy R (2015). *Vatandaşlık, Tarihsel Gelişimi. Uluslararası Sosyal ve Davranış Bilimleri Ansiklopedisi*, 643-649.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: istatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (13.Baskı). Pegem Akademi.
- Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu [BTK]. (2019). *Bilişim hukuku ve bilişim suçu*. <https://internet.btk.gov.tr/bilisim-hukuku-ve-bilisim-sucu>, 07.12.2024
- Creswell, J. W. (2012). *Education research: Planning conduting and evaluating quantitative and qualitiative research*. Pearson Education.
- Çebi, A. (2020). *Dijital Yeterlilik: Dijital Çağda Dönüşüm Yolculuğu*. Pegem Akademi.
- Çubukçu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.
- Elçi, C. (2015). *Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programına yönelik öğrenci görüşlerinin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Erdem, F.H. (2012). Anayasal vatandaşlık ve yeni anayasa. *Liberal Düşünce Dergisi*, 17 (66), 49-56.
- Erden, M. (2000). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Alkım Yayıncılık.

- Farmer, L. (2010). 21. Century Standarts for Information Literacy. *Leadership*, 39(4), 20-22.
- George, D., & Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference* Boston: Pearson.
- Görmez, E. (2016). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ve alt boyutları hakkındaki görüşleri (bir durum çalışması). *Electronic Turkish Studies*, 11(21), 125-144.
- Gündüz, Ş. ve Odabaşı, F. (2004). Bilgi çağında öğretmen adaylarının eğitiminde öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme dersinin önemi. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 3(1), 43-48.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, M. (2020). *Ortaöğretim öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Köstüklü, N. (1999). Sosyal bilimler ve tarih öğretimi. Günay Ofset Matbaacılık.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Metin, Ö. (2021). *[Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Yeterliklerinin Belirlenmesi]*. (Yayımlanmamış doktora tezi) Giresun Üniversitesi.
- Metin, Ö., ve Cin, M. (2021). *Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarına Yönelik Dijital Vatandaşlık Yeterlik Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması*. Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama, 11(2), 445–469. <https://doi.org/10.17943/etku.897150>
- Mısırlı, Ö. (2020). *Dijital iletişim*, A. A. Kurt, F. Odabaşı (Ed.) *Pandemi döneminde sınınan dijital vatandaşlık içinde* (s. 87-106). Anı Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4. 5. 6. Ve 7. Sınıflar)*. MEB.
- Özcan H. (1985) *Vatandaşlık hukukuna giriş*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Özkazanç, A. (2009). Toplumsal vatandaşlık ve neo-liberalizm sorunu. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 64(1), 247-274.
- Parsak, M.B. (2021). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesi*. [Yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi.

- Ribble, M. (2015). *Digital citizenship in schools (3rd ed.)*. International Society for Technology in Education.
- Ribble, M. (2006). *Implementing Digital Citizenships in Schools: The Research, Development and Validation of a Techology Leader's Guide* [Doktora tezi]. Kansas State University.
- Ribble, M., & Bailey, G. (2007). *Digital citizenship in schools*. International society 125 for technology in education. Eugene.
- Ribble, M., Bailey, G., & Ross, T. (2004). Digital Citizenship: Addressing Appropriate Techology Behavior. *Learing And Leading with Techology*, 32(1), 6-11.
- Ribble, M., & Miller, T. N. (2013). Educational leadership in an online world: Connecting students to technology responsibly, safely, and ethically. *Journal of asynchronous learning networks*, 17(1), 137-145.
- Sakallı, H. (2015). *Sınıf Öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (yayımlanmamış Yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi.
- Salvucci, S., Walter, E., Conley, V., Fink, S., & Saba, M. (1997). *Measurement error studies at the National Center for Education Statistics* (NCES 97-464). U.S. Department of Education, National Center for Education Statistics. <https://nces.ed.gov/pubs97/97464.pdf>
- Sari, İ. (2019). *Sosyal bilgiler eğitiminde öğretmenlere uygulanan seminer ve öğrencilere yapılan etkinliklerin katkıları bakımından dijital vatandaşlık olgusu* [Doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Savage, T. V., & Armstrong, D. G. (1996). *Effective teaching in elementary social studies*. ERIC.
- Som-Vural, Ş. ve Kurt, A. (2018). Üniversite Öğrencilerin bakış açısıyla dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama Dergisi*, 8(1), 60-80
- Suson, R. L. (2019). Appropriating digital citizenship in the context of basic education. *International Journal of Education, Learning and Development*, 7(4), 44-66.
- Şit, B. (2008). Modern vatandaşlık kavramına bir bakış. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 1(76), 64-82.

- Tatlı, A. (2018). *Öğretmenlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin bilgi okuryazarlığı ile internet ve bilgisayar kullanım özyeterlilikleri bağlamında değerlendirilmesi* [Yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Telli, E. (2020). Dijital Erişim, A.A. Kurt ve F. Odabaşı (Ed.) *Pandemi Döneminde Sınanan Dijital Vatandaşlık* içinde .Anı Yayıncılık. 57-86.
- Temel, A. (2006). Yeni İletişim Teknolojileri ve Kurumsal İletişim, Beril Akıncı Vural, *Dijital Platform ve İletişim*, , Ege Üniversitesi Basımevi 93-1.
- TDK. (2020). Okuryazarlık. Erişim adresi: <http://www.tdk.gov.tr>, 18.08.2024.
- TDK. (2020). Vatandaşlık. Erişim adresi: <http://www.tdk.gov.tr>, 18.08.2024.
- Ünsal, H. (2009). *Avrupa Birliği vatandaşlığına bağlanan sonuçlar ve bu sonuçların vatandaşlık hukukunun genel kuralları çerçevesinde değerlendirilmesi*. I. Uluslararası Avrupa birliği Demokrasi Vatandaşlık ve Vatandaşlık eğitimi Sempozyumu'nda sunulan bildiri (28-30 Mayıs), Uşak.
- Yıldırım, U. ve Öner, Ş. (2004). Bilgi toplumu sürecinde yerel yönetimlerde eğitim-bilişim teknolojilerinden yararlanma: Türkiye'de e-belediye uygulamaları. *The Turkish Online Journal Of Educational Technology*, 3(1), 49-60.
- Yılmaz, M. (2006). *Psikoloji, sosyal bilgilerin temelleri*. (İ. H. Demircioğlu Ed.), Pegem Yayınları.

EKLER

Ek-1 Kişisel Bilgi Formu

Sevgili öğretmen adayları, bu form dijital vatandaşlık yeterliğinizi belirlemeye yönelik olarak hazırlanmıştır. Formda yer alan maddelerin doğru veya yanlış cevabı yoktur. Bu nedenle maddelerden size en uygun olanı işaretlemeniz çalışmanın niteliği açısından önemlidir. Çalışmaya katıldığınız için teşekkür ederim.

I. Kişisel Bilgiler

Cinsiyetiniz

Kadın ☐ Erkek ☐

Sınıfınız

1.Sınıf ☐ 2.Sınıf ☐ 3. Sınıf ☐ 4.sınıf ☐

Günlük İnternet Kullanım Süreniz

1-3 Saat ☐ 4-6 Saat ☐ 7 Saat Üzeri ☐

Bilişim Teknolojilerini Kullanım Beceriniz

Düşük/Kötü ☐ Yüksek/İyi ☐

Bilişim Teknolojilerinde Yaşanan Gelişmeleri Takip Etme Durumunuz

Hiç ☐ Bazen ☐ Düzenli ☐

Toplumsal Gelişmeleri Takip Etme Durumunuz

Hiç ☐ Bazen ☐ Düzenli ☐

Anne Eğitim Durumunuz

Okuryazar Değil ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü ☐

Baba Eğitim Durumunuz

Okuryazar Değil ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐ Lisansüstü ☐

Aylık Ortalama Geliriniz (Kendi)

0-500 TL ☐ 501-750 TL ☐ 751-1000 TL ☐ 1001 TL ve üstü ☐

Ailenizin Aylık Ortalama Geliri

0-2324 TL ☐ 2350-4650 TL ☐ 4700- 7000 TL ☐ 7050 TL ve üzeri ☐

Ek-2 Dijital Vatandaşlık Yeterlik Ölçeği

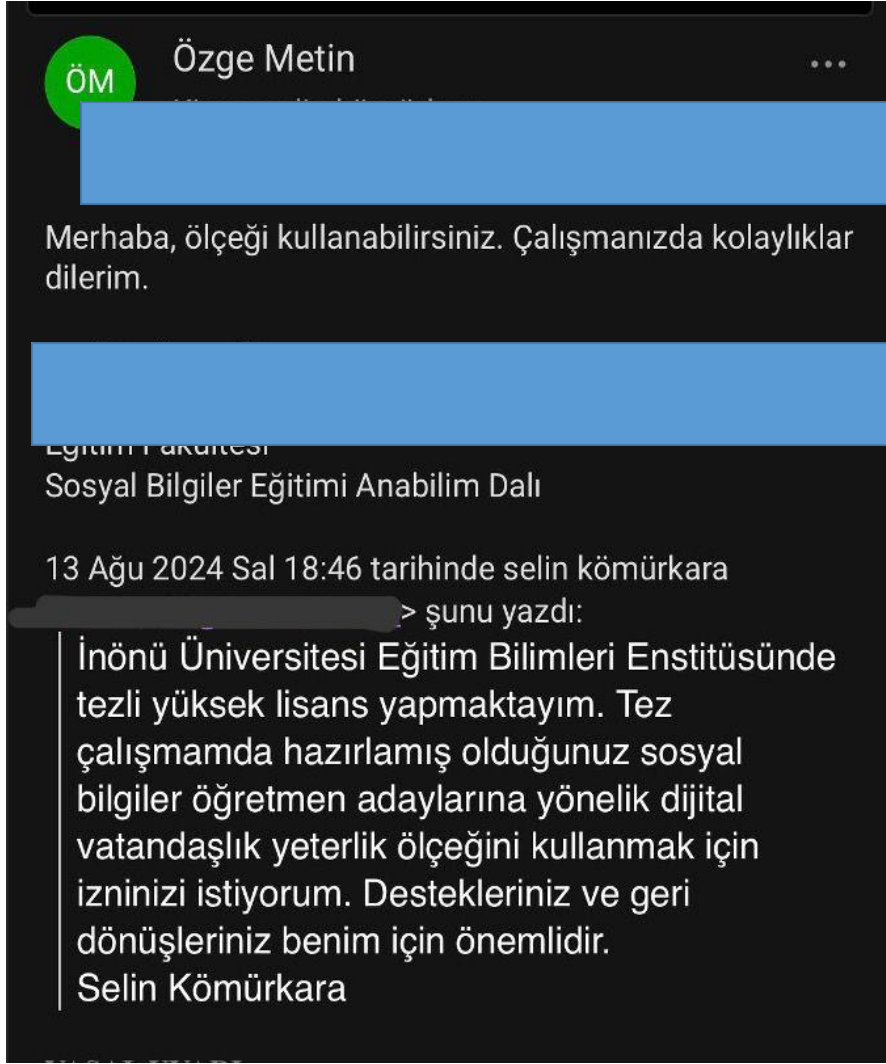
Aşağıdaki ifadeleri dikkatle okuyup kendinize en yakın bulduğunuz rakamın üzerini (X) şeklinde işaretleyiniz.

Katılma Dereceniz : (1. Hiç katılmıyorum, 2.Katılmıyorum, 3.Orta Düzeyde katılıyorum, 4. Katılıyorum, 5. Tamamen katılıyorum)

Dijital Vatandaşlık Yeterlik Ölçeği Maddeleri	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Orta Düzeyde Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. iletişim teknolojileri yoluyla gerektiğinde resmi kurumlardan bilgi edinme hakkımı kullanırım.	1	2	3	4	5
2. istediğim zaman dijital cihazlar üzerinden internete erişebilirim.	1	2	3	4	5
3. vatandaşlık işlemlerimi daha hızlı gerçekleştirebilmek amacıyla e-devlet uygulamasını kullanırım.	1	2	3	4	5
4. çevrimiçi randevu sistemlerini (MHRS vb.) kullanırım.	1	2	3	4	5
5. Resmi veya özel kurumlara yapacağım ödemelerde (fatura, vergi, harç vb.) çeşitli sanal uygulamaları (mobil banka vb.) kullanırım.	1	2	3	4	5
6. Banka işlemlerimi (eft, havale, kurum ödemeleri, bakiye görüntüleme vb.) mobil veya internet bankacılığı üzerinden gerçekleştiririm.	1	2	3	4	5
7. Elektronik fatura (telefon veya internet faturası vb.) kullanırım.	1	2	3	4	5
8. Üye olduğum platformlara bir sonraki girişlerimi kolaylaştırması (şifre girmeden otomatik açılması) açısından şifrelerimi kaydedirim.	1	2	3	4	5
9. kredi kartı bilgilerimi sonraki alışverişlerimde kolaylık olması açısından çevrimiçi alışveriş sitelerine kaydedirim.	1	2	3	4	5
10. sanal ortamda kullandığım dilin kimseyi incitmemesine özen gösteririm.	1	2	3	4	5
11. sanal ortamda yaptığım paylaşımlarda görgü kurallarına dikkat ederim.	1	2	3	4	5
12. sanal ortamda aynı fikirde olmadığım kişi ve paylaşımlara hoşgörülü tutum sergilerim.	1	2	3	4	5
13. sanal ortamda uyulması gereken kurallara (özel hayatın gizliliği, hakaret veya yetkisiz erişimde bulunmama vs.) uygun davranırım.	1	2	3	4	5
14. sanal ortamda yaptığım paylaşımların insanları ırk, din, renk vb. özelliklere göre ayırmamasına dikkat ederim.	1	2	3	4	5
15. sanal ortamda düzenlenen ya da planlanan etkinliklere (change org. Geleceğe nefes örneği vb.) destek veririm.	1	2	3	4	5
16. sanal ortamda sivil toplum kuruluşlarının (dernek, vakıf, sendika vb.) faaliyetlerini takip ederim.	1	2	3	4	5
17. sanal ortamda gerektiği durumlarda sivil toplum kuruluşlarıyla (dernek, vakıf sendika vb.) iletişime geçerim.	1	2	3	4	5
18. küresel sorunlara (kuraklık, savaş, salgın hastalıklar, iklim değişikliği vb.	1	2	3	4	5

Yönelik farkındalığımı arttırmak için dijital teknolojileri kullanırım.					
19. üzerime kayıtlı cihazın (telefon, laptop vb.) çalınması veya kaybolması durumunda 'uluslararası mobil cihaz kodunu' (IMEI) kullanıma nasıl kapattıracağımı bilirim.	1	2	3	4	5
20. sanal ortamda yaşadığım sorunlara ilişkin hukuki çözüm yollarını bilirim.	1	2	3	4	5
21. gerektiğinde e-dilekçe (e-devlet, e-icisleri.gov, edilekce.tbmm.gov vb.) veririm.	1	2	3	4	5

Ek-3 Ölçek Kullanım İzni

Ek-4 Etik Kurul İzni

EKA/2024/1985

Etik Kurul Otusmayonu

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu			
Oturum Tarihi : 03-12-2024		Oturum Sayısı : 21	
Karar Sayısı : 23			
Etik Açdan Uygun			
Çalışma Adı	sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık yeterlik düzeylerinin belirlenmesi		
Araştırmacılar	Yükseklisans Öğrencisi Selin KÖMÜRKARA (Yürütücü) Prof.Dr. MESUT (Danışman)		
Başkan			
Prof.Dr. EMİN ÇELEBİ			
Kurul Üyeleri			
Kullanıcı pınar özbay		Prof.Dr. Bilal ALTAY	
Prof.Dr. Mehmet ÖNAL		Prof.Dr. Yusuf BATAR	
Prof.Dr. Mehmet GÜNGÖR		Prof.Dr. Süleyman ÇALDAK	
Prof.Dr. Lütüye ÖZDEMİR			